
**ЛИКОВНО
ОБРАЗОВАЊЕ
ЗА**

5

РАЗРЕД

Скопје, 2011

Автори:

Данчо Ордев
Игор Ордев

Рецензенти:

Др Маја Рауник Кирков, председник
Сута Топкоска, члан Дгим Саити, члан

Превод: Дарија Божиновска

Лектура: Добривоје Стошић

Стручна редакција: проф. др. Ивица Зорић

Издавач: Министерство за образовање и науку Републике Македоније

Штампа: Графички центар доел, Скопље

Решењем Министра за образовање и науку Републике Македоније бр.22-2326/1 од 21.04.2010 године одобрава се употреба овог уџбеника

CIP - Каталогизација во публикација
Национална и универзитетска библиотека "Св.Климент Охридски", Скопје
373.3.016:73/76 (075.2) = 163.3
ОРДЕВ, Данчо
Ликовно образование за 5 одделение / Данчо Ордев, Игор Ордев. - Скопје :
Министерство за образование и наука на Република Македонија, 2010. - 105 стр. :
илустр. ; 26 см
Речник на поими: стр.96-97
ISBN 978-608-4575-84-9
1. Ордев, Игор [автор]
COBISS.MK-ID 84076042

Драги учениче,

И ове школске године продужавамо да цртамо, сликамо и обликујемо радове из ликовног образовања. Истовремено упознаћемо се са новим садржајима из ликовне уметности.

У сваком следећем разреду учићемо више о ликовном језику, упознаћемо се са новим ликовним техникама и новим именима истакнутих ликовних уметника из Македоније и света.

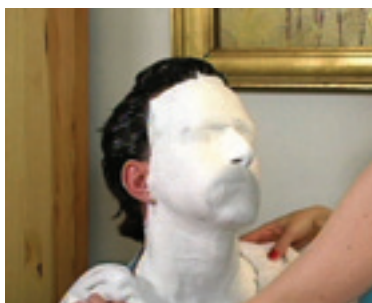
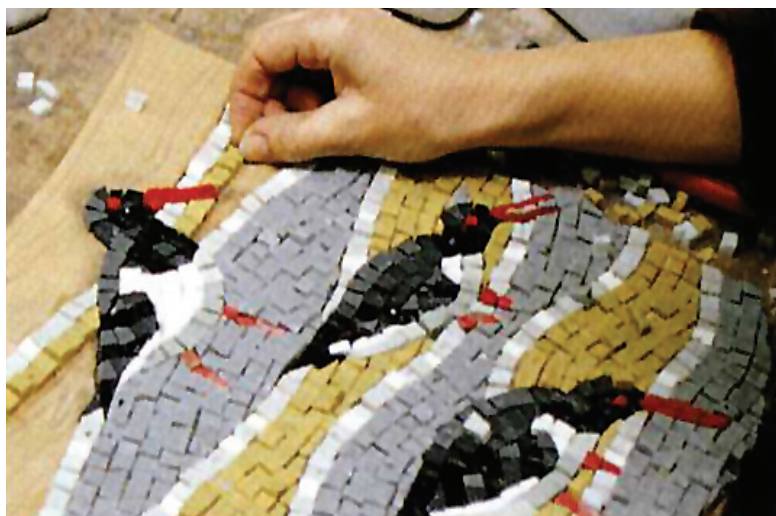
Помоћу уџбеника и помоћу вашег наставника ликовног образовања све више ћете разумети чари ликовног изражавања и оспособићете се за препознавање истинитих вредности ликовне уметности.

Уживајте у стварању ваших ликовних радова, а нека вам час ликовног представља задовољство.

Аутори

РАЗНЕ ТЕХНИКЕ У ЛИКОВНОЈ УМЕТНОСТИ

4

АУТОПОРТРЕТИ ПОЗНАТИХ ЛИКОВНИХ УМЕТНИКА

5

Алберт Дирер: **Аутопортрет**
уље на платну

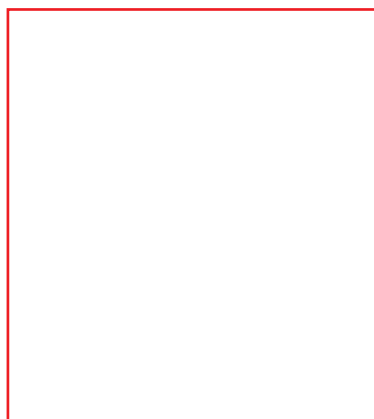
Елизабет ле Брун: **Аутопортрет**
уље на платну

Огист Реноар: **Аутопортрет**
уље на платну

Тинторето: **Аутопортрет**
уље на платну

МОЈ АУТОПОРТРЕТ

(име)

(презиме)

(разред)

(основна школа)

(Нацртај свој аутопортрет у празној простору)

Рубенс: **Аутопортрет**
уље на платну

Камиј Писаро: **Аутопортрет**
уље на платну

Пол Сезан: **Аутопортрет**
уље на платну

САДРЖАЈ

6

ЛИКОВНА УМЕТНОСТ	8
ЛИКОВНИ ЈЕЗИК	10
Линија	12
Боја	14
Тон	18
Текстура	20
Смер	22
Величина	24
Облик-Запремина	26
Простор.....	28
Контраст	30
Ритам-понављање.....	32
Хармонија	34
Равнотежа	36
Градација	38
Пропорција	40
Јединство	42
Композиција	44
Мотив	46

ЛИКОВНА ПОДРУЧЈА.....	54
ЦРТАЊЕ	56
Текстура	58
Облик	59
Простор.....	60
Контраст.....	61
Композиција	62
Туш.....	63

САДРЖАЈ

7

СЛИКАЊЕ	64
Боја.....	66
Текстура	68
Простор.....	69
Акварел.....	70
Воштани пастел.....	71

ОБЛИКОВАЊЕ	72
Облик	76
Контраст	77
Пропорција	78
Глина.....	79

ДИЗАЈН И ВИЗУЕЛНЕ КОМУНИКАЦИЈЕ.....	80
ГРАФИКА	84
Потписи у графици	86
Линија	87
Текстура	88
Облик	89

ЕСТЕТСКО ПРОЦЕЊИВАЊЕ	90
РЕЧНИК ПОЈМОВА.....	96
ТЕСТ 1	99
ТЕСТ 2.....	101

ЛИКОВНА УМЕТНОСТ

8

Знамо да се људи баве најразличитијим делатностима и занатима да би себи олакшали и улепшали свакодневни живот и опстанак.

Уметници стварају дела којима улепшавају наше слободно време и праве нас срећним и хуманим. Постоје више врста уметности и то: *музика, позориште, балет, књижевност, фотографија*, а једна од њих је и ликовна уметност.

Музичка уметност је недељива од наше свакодневице и испуњава сваки моменат нашег живота.

Позоришна уметност је посебан доживљај за сваког човека чиме се обогаћује живот уживањем у глуми, кретању, деловањем и говором глумаца изведеним на сцени.

Свако од нас ко је посетио балетску представу зна да балет као уметност представља посебан доживљај у лепоти музике и прекрасних кретањима и игре балетских уметника.

ФИЛМ

ФОТОГРАФИЈА

МУЗИКА

БАЛЕТ

ПОЗОРИШТЕ

ЦРТЕЖ

СКУЛПТУРА

ГРАФИКА

Преко телевизије, или када идемо у биоскоп, знамо да је филмска уметност свакодневно присутна у нашем слободном времену и тиме нас забавља и одмара.

Сваки човек воли да чита лепу књигу која је у сваком моменту његов најбољи пријатељ. Књижевност као уметност обогаћује наш живот и начин изражавања и чини нас богатијим.

Данас нас уметност фотографије упознаје са лепотама свега онога што нас окружује. Преко фотографије упознајемо чаробан и специфичан свет природе, градове, животе других људи, а истовремено нам преноси новости и информише нас о дешавањима у свету.

Ликовна уметност се изражава преко цртежа, слике, графике, скулптуре и дизајна и тиме улепшава наш свакодневни живот.

ДИЗАЈН

ФРЕСКА

СЛИКА

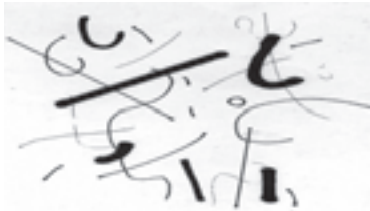
ДА УПАМТИМО:

Уметности се деле на: ликовну, музичку, балетску, позоришну, књижевну и уметност фотографије.

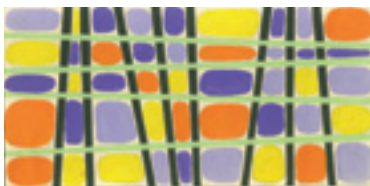
ЛИКОВНИ ЕЛЕМЕНТИ

10

Све уметности препознајемо према некој специфичности: музику преко звука и мелодије, књижевност и позориште преко речи, балет преко игре, а филм преко својим особеностима. Све уметности изражавају се нечим специфичним, па тако и ликовна уметност. Изражавање ликовне уметности називамо ликовним језиком. Ликовни језик је много лак за савлађивање. Он се дели на ликовне елементе и ликовне принципе. Ми ћемо се у уџбенику појединачно упознати са њима, а цртањем, сликањем и вајањем представићемо ликовне радове. Ликовни елементи и принципи су много једноставни за разумевање, али ће нам зато много помоћи да се ликовно изражавамо, као и да разумемо ликовну уметност. Ликовни елементи ликовног језика су: линија, боја, тон, текстура, смер, величина, облик (запремина) и простор. Ликовни принципи су: контраст, ритам, хармонија, равнотежа, градација, пропорција, јединство и композиција.

ЛИНИЈА

Линија припада у елементе и њу препознајемо као траг на подлози док цртамо и пишемо.

ВЕЛИЧИНА

Величина је елемент који нам казује да ли су ствари око нас мање или веће.

ОБЛИК

Облик већ знамо. Сви предмети, па и ми сами, имамо облик и према њему се препознајемо.

БОЈА

Боју срећемо свуда око нас на стварима које видимо и које нас окружују.

ТОН

Тон значи светлије и тамније нијансе једне исте боје. Добија много лако, мешањем црне и беле боје.

ТЕКСТУРА

Текстура је приказивање хрпавих и глатких површина неких предмета.

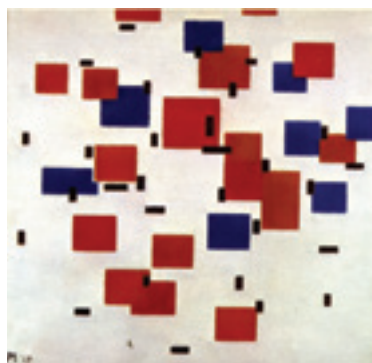
ПРОСТОР

Простор је представљен на слици са свим оним којим се ми крећемо, птице, возила... Биљке расту слободно.

СМЕР

Смер је правац видиња једног цртежа, слике, скулптуре или графике.

ЛИКОВНИ ЕЛЕМЕНТИ

КОНТРАСТ

Контраст је ликовни принцип. Он значи нешто супротно, као светло-тамно, велико-мало, ниско-високо, топло-хладно итд.

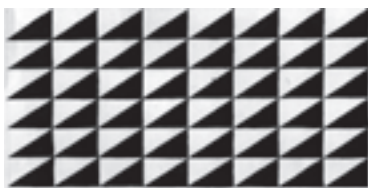
ГРАДАЦИЈА

Градација је, можда, нова реч, али са њоме учи како се у ликовном раду поступно мењају боја, линија, тон и други елементи.

ЈЕДИНСТВО

Јединство као принцип сређује ликовно дело у мирну целину.

РИТАМ

Понављање или ритам срећемо свуда око нас. У музици тонови имају свој ритам. Дан и ноћ се понављају, недеље, месеци и године исто тако итд.

КОМПОЗИЦИЈА

Композиција је крајњи принцип који нас учи како да распоредимо линије, боје, тонове у наше ликовне радове.

ПРОПОРЦИЈА

Пропорција је како да учинимо складним разне величине у раду као целине.

ХАРМОНИЈА

Хармонија значи да ликовни рад претворимо да буде складан и леп.

РАВНОТЕЖА

Равнотежа је принцип који нам показује како да радови буду одмерени, а распоред у њима равнотежан.

ДА УПАМТИМО:

Ликовни језик се дели на ликовне елементе и ликовне принципе. Ликовни елементи су: линија, боја, тон, текстура, смер, величина, облик и простор. Ликовни принципи су: контраст, ритам, хармонија, равнотежа, градација, пропорција, јединство и композиција.

ЛИКОВНИ ЕЛЕМЕНТИ

12

ЛИНИЈА

Линија је основни елеменат ликовног јазика којим се изражава уметник, али и елеменат који је присутан свуда око нас, све оно што нас окружује, у предметима, природи и појавама.

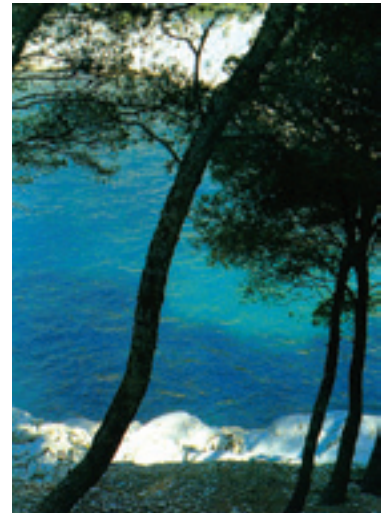
Човек линију употребљава свакодневно своје потребе, њоме пише, представља разне облике, информише, бележи своје идеје, односно комуницира са околином.

Да се подсетимо да се линије деле на *криве* и *праве*, а могу да буду *дебеле* и *танке*, *крајке* и *дуге*.

Ако у нашем ликовном изражавању једном линијом описујемо спољашни лик, односно облик онога што показујемо, ту линију именујемо као *контурна*. *Текстурном линијом* представља се разноврсност материјала на површинама ствари које могу да буду храпаве или глатке, грубе или нежне итд.

Линија око нас

Линија у природи

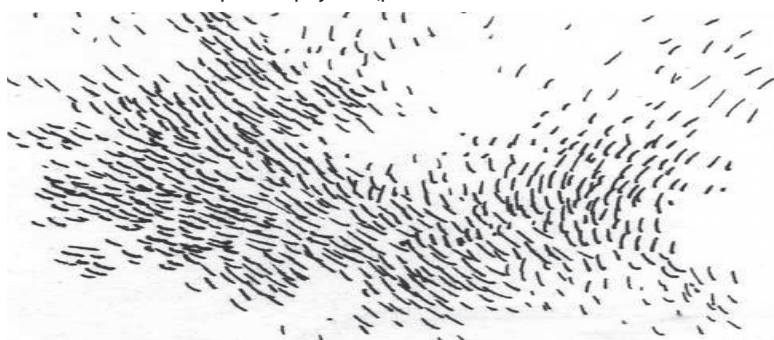
Линија у свакодневном животу

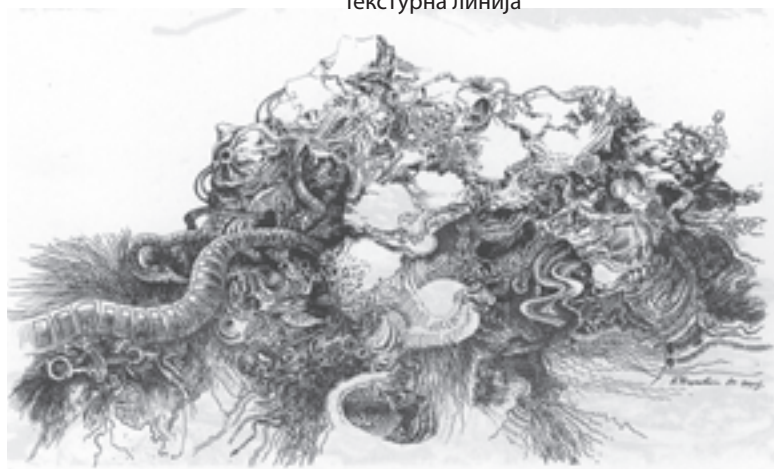
Линија у природи

Праискоријски цртеж, пећина Ласко

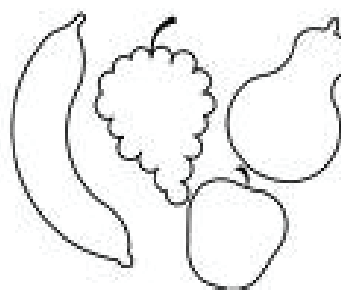
Текстурна линија

Васко Ташковски: **Острво**, туш, перо (текстурна линија)

Контурна линија

Контурна линија

Цртеж угљен (линија)

ДА УПАМТИМО:

Линија је ликовни елеменат. Разликујемо криве, праве, контурне и текстурне линије.

ЛИКОВНИ ЕЛЕМЕНТИ

14

БОЈА

Све око нас што нас окружује: природа, људи, биљке, живи свет, предмети, све оно што видимо када има светлости је обојено бојом.

Без светлости, вештачке или природне не види се боја, односно нема боје.

Боју срећемо свуда око нас и све што постоји на свету има своју боју. Боја се види само када има светлости, без светлости нема боје. Преклапањем зракова добијају се боје спектра, а то су: црвена, наранџаста, жута, зелена, плава и љубичаста. У природи се ове боје јављају после кише, а ту појаву зовемо дуга.

Боја се у ликовном језику дели на више начина, а прва подела је на *примарне* и *секундарне* боје. Примарне боје су *црвена*, *плава* и *жућа*. Од њих се, међусобним мешањем, добијају секундарне боје. Секундарне боје су: зелена, наранџаста и љубичаста.

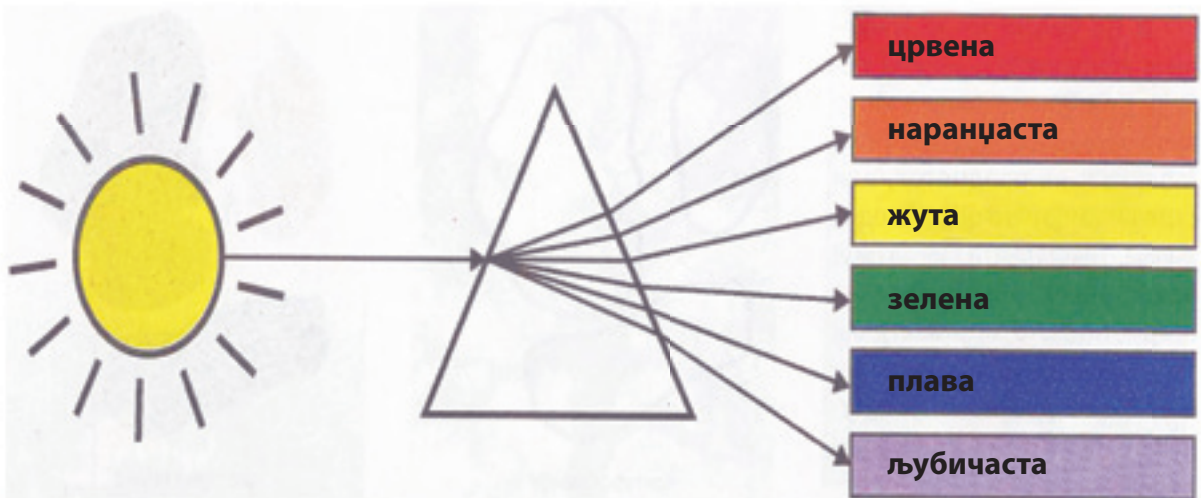
Боја у природи

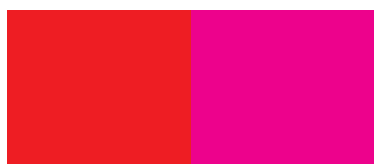
Боја у природи

Боја у природи

Преклапање светлости кроз оптичку призму

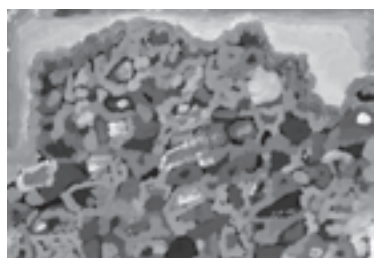
цинобер кармин

Ультрамарин Париско плава

Хроматске боје

Уметници разликују више врста примарних и секундарних боја, али ми треба да знамо више о црвеној и плавој боји. Црвену боју имамо као *цинобер* и *кармин*, а плаву као *ултрамарин* и *парискојлаву*. Ово треба да знамо да ако хоћемо да добијемо љубичасту боју морамо да мешамо кармин црвену и ултрамарин плаву.

Боја се на грчком назива **хрома** и од те речи све боје спектра називамо *хроматске боје*. У ликовном језику бела и црна се не рачунају за боје него означавају светлост или таму коју додајемо другим бојама. Црну и белу називамо *ахроматским бојама*.

Боје имају свој интензитет, тако да неке делују светлије, а неке тамније. Тако се боје деле на *свешлије* и *тамније*.

Живот човека не може да се замисли без постојања боја. Она боји предмете, одећу, храну, знакове за комуницирање и све друго. Боја утиче на психу човека, асоцирајући на многе ствари, на срећу, радост, тугу.

Ахроматске боје

Спектар боја (дуга)

ЛИКОВНИ ЕЛЕМЕНТИ

16

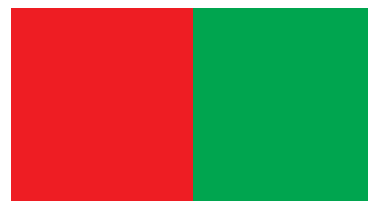
Човек осећа топло и хладно у додиру са неким појавама или предметима. Боје могу да делују на човека и асоцирају на осећај топлог и хладног. Према овом утицају боје се деле на *топле* и *хладне*. Хладне делују *жуто-зелена, зелена, зелено-плава, плава, плаво-љубичаста* и *љубичаста*. Топло делују *жута, жуто-наранџаста, наранџаста, црвена* и *црвено-љубичаста*.

У ликовним радовима боје се комбинују разноврсно, као *сличне* и као *контрастне*. Ако у једном раду сликамо бојама које су сличне, као на пример: жута, наранџаста и црвена или плава, љубичаста и црвена или жута, зелена и плава, кажемо да су те боје *хармоничне*.

Ако хоћемо да сликамо бојама које су супротне, онда кажемо да сликамо контрастно. Код боја разликујемо разне контрасти међу којим је најпознатији

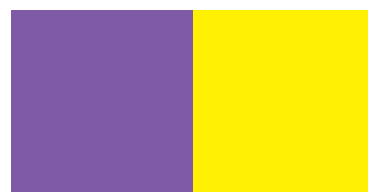
Илузија простора са бојом

Хладне и топле боје
(ученички рад)Хладне боје
(ученички рад)Топле боје
(ученички рад)

Комплементарне боје

Комплементарне боје

Комплементарне боје

Комплементарни контраст

комплементарни контрасти. У овом контрасту боје се међусобно ојачавају и постају лепше. Комплементарне боје су црвена и зелена, плава и наранџаста, жута и љубичаста.

Бојама може да се добије илузија даљине и близине, односно да се добије илузија простора. Светле и топле боје делују близу, а тамне и хладне боје делују далеко у ликовном делу.

Винсент ван Гог: **Сеоски сокак у Аверсу**, уље на платну (комплементарни контраст)

ДА УПАМТИМО:

Имамо примарне и секундарне боје. Примарне боје су: плава, жута и црвена. Секундарне боје су: љубичаста, наранџаста и зелена. Примарне и секундарне боје су хроматске, а црна и бела су ахроматске. Боје се деле и на тамне и светле и топле и хладне.

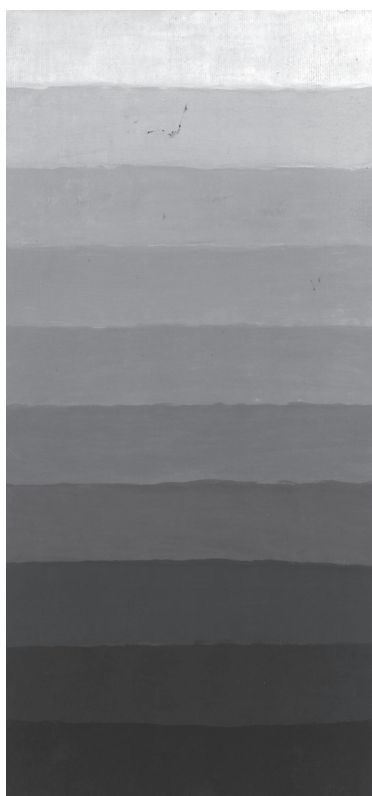
Међусобно комплементарне боје су: црвена и зелена, плава и наранџаста, жута и љубичаста.

ЛИКОВНИ ЕЛЕМЕНТИ

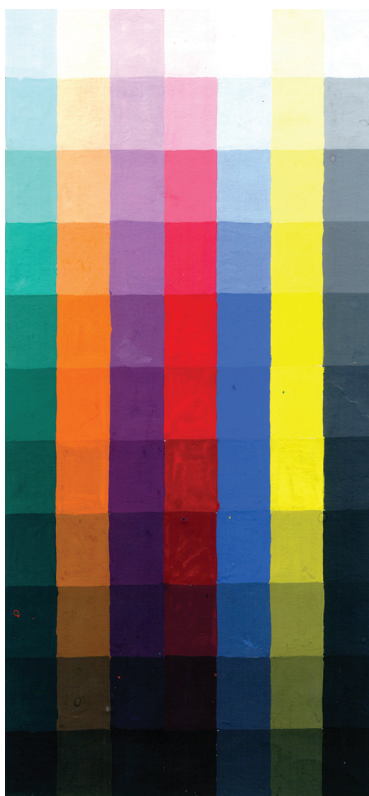
18

ТОН

Свуда око нас где има светлости види се и боја. У мраку се боја не види. Примећујемо да су неке од боја светлије, а неке тамније. Ако у боји има више светлости, та боја се види светлије и обратно, боја је тамнија ако у њој има мање светлости. Када је боја светлија или тамнија, кажемо да та боја има светлији или тамнији тон. Ако замислимо да је бела боја светлост и додамо је другој боји, добићемо светлији тон исте боје. Ако, црну боју замислимо као тамну и додамо је другој боји, добићемо тамнији тон. *Тон означава количину светлости у једној боји.*

Ахроматска тонска скала

Хроматска тонска скала

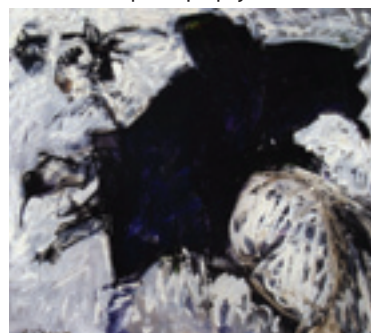

Хроматски тонови

Пол Кле: **Смрт и ватра**, темпера
(ахроматски тонови)Жорж Сера: **Цртач**, угљен
(ахроматски тонови)

Тон у природи
(фотографија)

Н. В. Кица: **Одлазак дервиша**,
уље на платну (тон)

Свето Манев: **Слика 3**,
цртеж (тон)

Томас Гинзборо:
Портрет девојака,
уље на платну (тон)

ДА УПАМТИМО:

Тон је количина светлости у једној боји. Разликујемо хроматске и ахроматске тонове. Хроматски тонови се добијају мешањем беле или црне са неком примарном или секундарном бојом. Ахроматски тонови се добијају међусебним мешањем црне и беле.

ЛИКОВНИ ЕЛЕМЕНТИ

20

ТЕКСТУРА

Све што је направљено од неког материјала око нас има своју површину. Површина може да се види оком, или да се осети додиром. Видом или додиром примећује се да ли су површине храпаве, глатке, пријатне, непријатне, меке, тврде, влажне или суве. Ако цртамо, сликамо, или вајамо површину неке материје, резултат тог поступка називамо *текстура*.

Сви предмети имају текстуру. Предмети могу да буду створени од природе или човека. За текстуру предмета коју је створила природа кажемо да је *природној порекла*.

Човек израђује многе предмете од разноврсног материјала. Прво производи материјале, па од њих прави предмете, а затим предметима прави разне текстуре, храпаве, глатке, меке, тврде и много других. Оне се називају текстуре *вештачкој порекла*.

Природна текстура

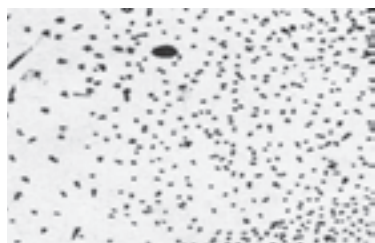

Природна текстура

Природна текстура камена

Данчо Кал'чев: **Идоли**,
уље на дрвету (текстура у
сликарству)

Текстура са тачкама

Текстура са линијама

Текстура са бојама

Ристо Калчевски: **Песак и камен**, уље на платну (текстура у сликарству)

На својим цртежима уметници праве тексту-ре помоћу линија. Да би представили разноврсне текстуре употребљавају дебеле, танке, дуге, кратке, праве и криве линије. Линије цртају на разне начи-не, ређе или гушће, дебље или тање и добијају *илу-зију текстуре*. Да би се постигао циљ, употребља-вају се најразноврснији материјали за цртање.

За представљање текстуре линијом комбинује се и тачка. Разним величинама и густином наношењем тачака може се добити илузија храпавог и глатког.

И вајари, у скулптури, имитирају текстуру. Они текстуру добијају остављањем трагова у материја-лу, дубљењем и гребањем у глини, камену, дрвету или металу.

Хусковић: **Призор**, уље на платну (текстура)

Васил Василев: **Ана**, дрво (текстура у скулптури)

Ордан Петлевски: **Горење**, уље на платну (текстура)

ДА УПАМТИМО:

Текстура је приказивање материјала неке површине у ликовном делу. Постоје текстуре природног и веш-тачког порекла и текстуа у ликовним радовима.

ЛИКОВНИ ЕЛЕМЕНТИ

22

СМЕР

Смер је ликовни елемент као део ликовног језика. У ликовној уметности, има облика који делују на наше око као да се креће у одређеном правцу. Одређени облици имају *визуелну снагу која покреће наше око у одређени правац*. Правац кретања зависи од врсте облика, или од постављености више облика заједно. На пример: Када имамо представљено једно дрво, наше око се креће навише - на ниже, значи вертикално. Ако је представљен ред дрва, једног поред другог, наше око ће се кретати лево - десно, односно хоризонтално.

Како ће се видети, зависи од тога како је уметник поставио линије и површине у делу. Разликује се *хоризонтални, вертикални и коси смер*, као и *део без смера*.

Жан Дибифе: **Врлина**, уље на платну (без смера)

Вертикални смер

Хоризонтални смер

Без смера

Коси смер

Коси смер

Хоризонтални смер је када линије и површине дела усмеравају око да види лево и десно, односно хоризонтално.

На неким делима наше се око креће горе - доле, односно вертикално. Ако је тако, закључујемо да дела имају вертикални смер.

Ако се око, у неком облику, или у неком делу, креће косо, онда кажемо да има коси смер.

У неким облицима око мирује и не креће се, онда кажемо да је тај облик без смера. Без смера може да буде и цело дело ако су линије и облици постављени тако да визуелна снага не покреће око ни хоризонтално, ни вертикално, ни косо.

Алфред Сисле: **Регата у Хамптону**, уље на платну (хоризонтални смер)

Контраст смера

Едгар Дега: **Девојка**, цртеж оловком (коси смер)

Хундертвасер: **Врт**, уље на платну (дело без смера)

Без смера

ДА УПАМТИМО:

Смер је визуелна снага која покреће око у одређеном правцу у ликовном делу. Разликујемо хоризонтални, вертикални и коси смер. Има облика и дела без смера.

ЛИКОВНИ ЕЛЕМЕНТИ

24

ВЕЛИЧИНА

Све што видимо око нас има боју, разноврсни облик, али и одређену величину. Неке ствари су мање, а неке су веће. Предмети су мањи и већи у зависности од тога који се предмет са којим упоређује. Бицикл је мањи од аутомобила који је већи, али је зато аутомобил мањи од комби који је већи, али и да је комби мањи од аутобуса који је већи итд. Да закључимо, да ли је нешто мање или веће зависи од тога чиме га упоређујемо.

Сва ликовна дела су комбинована од мањих и већих величина линија, површина, тонова, обојених површина, текстура, смерова, облика и запремине.

Мало

Велико

Веће

Дело са истим величинама

Највеће

Анри Матис: **Плава голотиња IV**, Рад на хартији (величина)

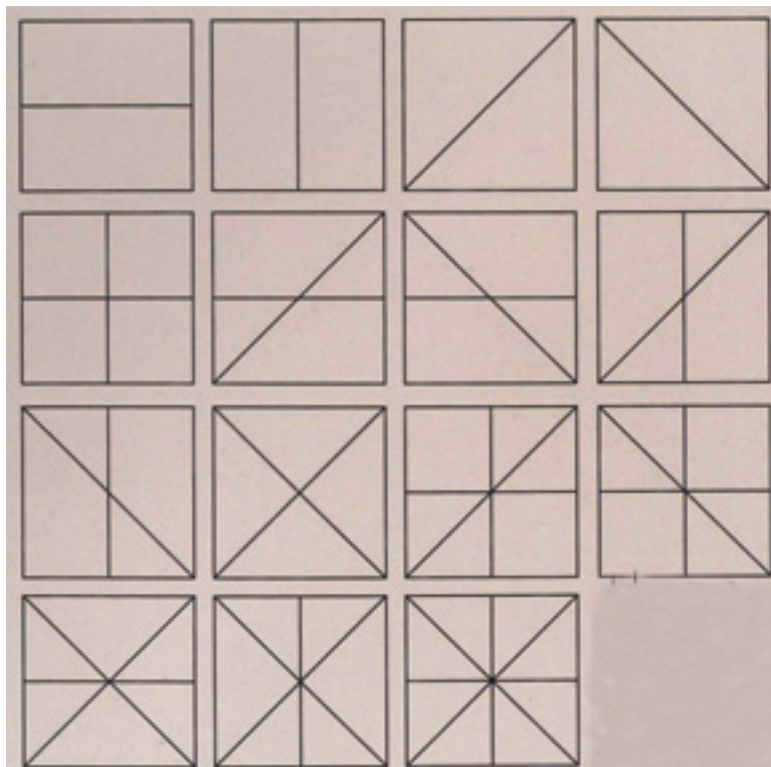
Фиљо де Фреитас: **Оживљавање 1962** (пропорција)

Ианели Арканжело: **Без наслова**, плава композиција (пропорција)

Уметници су се током историје трудили да нађу идеалну комбинацију величина, да оно што сликају, или вајају, да буде што лепше. Однос различитих величина назива се *пропорција*. Пропорције су веома важне приликом представљања човека и његовог тела, као и у архитектури.

Пропорције су битне и у понављању величина, односно у ритму. Ако се понавља један исти елемент, онда дело изгледа монотono, ако се понављају разноврсни елементи, дело изгледа интересантније и лепше за гледање.

Левит Сол: **Могуће комбинације са правим линијама и четири смера.**

ДА УПАМТИМО:

Величина је релативан појам и означава комбиновање разних величина у једно дело. Међусобни однос величина назива се пропорција.

ЛИКОВНИ ЕЛЕМЕНТИ

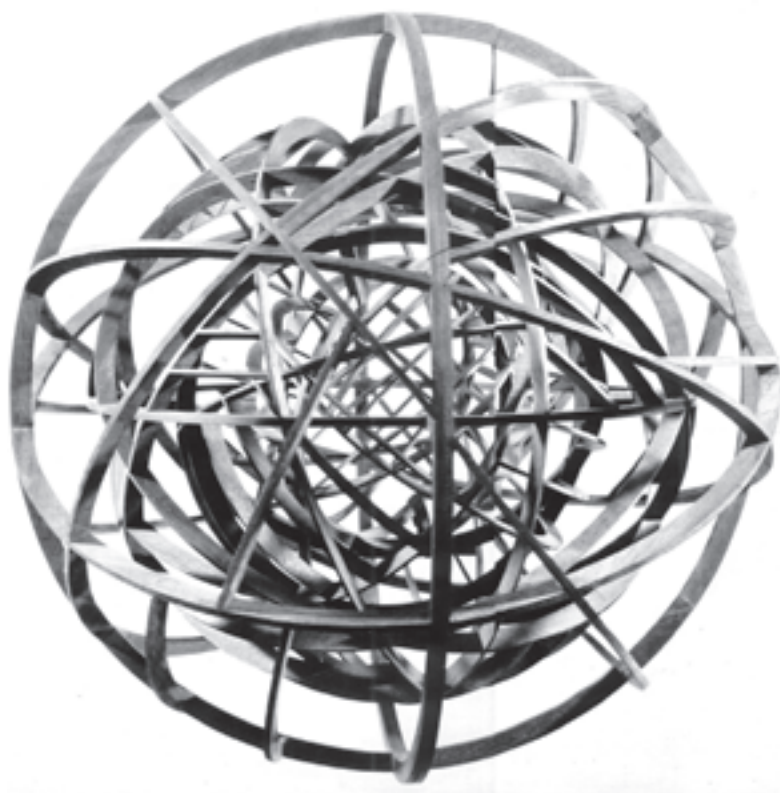
26

ОБЛИК

Знамо да је облик *свољашни изглед свега онога што нас окружује*, као и оно што се представља у ликовној уметности.

Да се подсетимо да постоје *дводимензионални* и *тродимензионални* облици. Дводимензионалним облицима уметници цртају, сликају и праве графику, а тродимензионалним облицима, скулптори, односно вајари, обликују своја уметничка дела.

Облик може да буде *отворен*, *затворен* или *перфорирани*. Отворени облик је када простор који га окружује може да уђе у унутрашњост (чаша, ваза, боца, ћуп, капа).

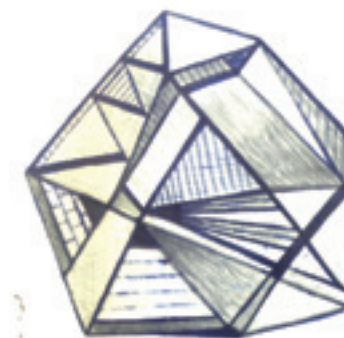
Венцислав Рихтер: X-1, алуминиум (перфорирани облик)

Дводимензионални облик

Динамични облици

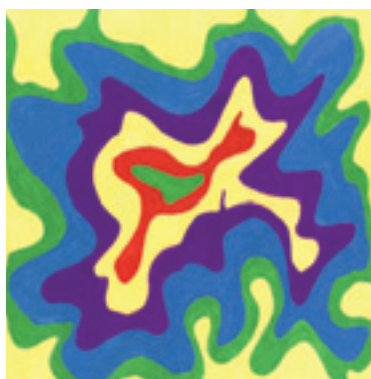
Сигатички облици
(компјутерски рад)

Статични облици

Динамични облици

Динамични облици

Облици на око човека делују *статично* и *динамично*, односно када статичне облике видимо, они делују мирно и не покрећу поглед у неком правцу.

Динамични облици у себи имају визуелну снагу која покреће око у одређеном правцу, односно, облици нису статични.

Тродимензионални облик који захвата део простора зове се *запремина*. Скулптори своја дела реализују запремином израђеном од разних врста материјала. Запремина може да буде *угаона* или *ваљкаста*, *истакнута* или *удубљена*.

Јордан Грабуловски: **Просторни белези**, цемент (тродимензионални облик)

ДА УПАМТИМО:

Облик је спољашни изглед свега оног што нас окружује. Има дводимензионалних и тродимензионалних облика. Облици могу да буду : отворени, затворени и перфорирани. Разликујемо још и статичне и динамичне облике.

ЛИКОВНИ ЕЛЕМЕНТИ

28

ПРОСТОР

Све она што нас окружује је *простор*. У простору се крећемо, радимо и забављамо се. Улица, школа, стан, соба, град, небо, космос, село, поље... све је простор. Овај простор назива се *реалан* зато што постоји и што се ми крећемо у њему.

Уметници на својим делима покушавају да прикажу простор од праисторије до данас. Приказивање простора у уметничком делу је *илузија простора*.

Илузија простора може се добити *светлим* и *тамним бојама*. Светлије боје увек изгледају удаљеније, а тамније ближе.

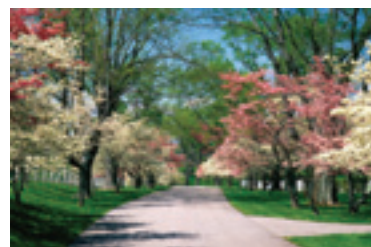
Илузија простора може да се представи и *већим* и *мањим* облицима. Велики облици изгледају ближи, а мањи удаљенији.

Најреалније приказивање простора уметници су постигли употребом *перспективе*.

Перспектива приказује онако као што наше око види у реалности.

Камиј Писаро: **Булевар Монмартр увече**, уље на платну (илузија спољашњег простора)

Реалан отворен простор

Град, отворен простор, фотографија

Природа, реалан спољашњи простор, фотографија

Затворен унутрашњи простор, фотографија

Перспектива са хоризонтом и једна видљива тачка

Перспектива

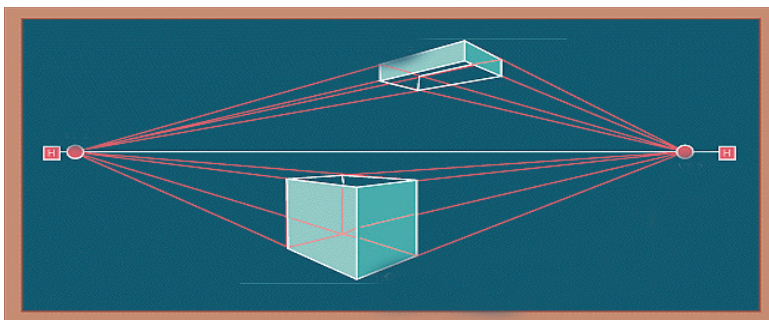

Алфред Сисле: **Пут**, уље на платну (перспектива)

На пример: ако станемо на средину железничке пруге или улице, у висини наших очију имамо *видикову линију* на којој се спаја хоризонт, односно небо и земља. На тој видиковој линији, односно хоризонту има *видикова тачка* у којој се спаја све што видимо, спајају се линије које изгледају све уже и уже, иако нису. У тој тачки се спајају и стубови који су до линије.

При употреби перспективе, имамо једну видикову линију, а могу да буду две видикове тачке, лева и десна. Перспективом може да се представи све оно што видимо у унутрашњем и спољашњем простору, улице са зградама, објекте, возила и људе, и унутрашњост простора са свим предметима.

Перспективу употребљавају ликовни уметници, а највише архитекте у својим пројектима.

Перспектива са хоризонтом и две видикове тачке

Архитектонска скица са перспективом

ДА УПАМТИМО:

Простор је све оно што нас окружује. Разликујемо реалан простор и илузију простора. Простор се приказује светлим и тамним бојама и мањим и већим облицима. Најреалније приказивање се постиже перспективом.

ЛИКОВНИ ЕЛЕМЕНТИ

30

КОНТРАСТ

Контраст је ликовни принцип који може да се примени свим ликовним елементима. Контраст значи *супротности различитих вредности у једном делу*. Контраст може да буде слабијег и јачег интензитета.

Тоновни који се крећу од црне до беле у ликовном делу могу да се комбинују у контрастну композицију.

Контраст може да се добије употребом линије, ако се у једном делу употребе *праве и криве, дебеле и танке, крајке и дуге* линије.

Контраст се често примењује употребом тамних и светлих боја у једном делу. Светло и тамно праве велики контраст. Контраст може да се примети и између примарних и секундарних боја.

Контраст величине и боје (ученичко дело)

Димитар Кичевски-Мичо:
Циклус Феникс, уље на платну
(контраст смера)

Контраст линије

Ордан Петлевски: **Цртеж**, туш, перо
(контраст линије)

Андријана Пулеми: **Слика**, уље на платну
(контраст топлих и хладних боја)

Контраст светло-тамно

Марија Костојчиновска: **Ерик**, уље на платну (контраст светло-тамно)

Много је лепих ликовних дела урађено применом *комплементарне* контрасти. Овим контрастом добијају се интересантне и звучне боје ликовног дела, а јача се и међусобни интензитет боја.

Велике и мале величине линија, површина или други облици често се комбинују контрастно у једно дело.

ДА УПАМТИМО:

Контраст је употреба супротних вредности у једном ликовном делу. Контраст се добија са свим ликовним елементима.

Никола Мартиновски: **Мајка са дететом**, уље на платну (контраст топлих и хладних боја)

Мирослав Масин: **Пољубци**, уље на платну (контраст величина и боја)

ЛИКОВНИ ЕЛЕМЕНТИ

32

РИТАМ

Ритам или понављање је ликовни принцип који се примењује у одређеним ликовним делима. Ритам је када се неки ликовни елемент *понавља један за другим више пута у једном делу.*

Понављање се често среће код народних ручних радова од праисторије до данас, у дезену као и у архитектури.

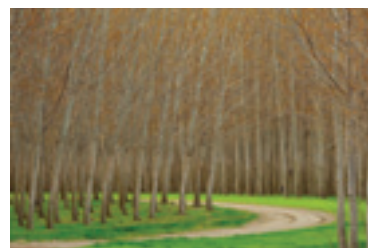
Македонски народни вез (ритам облика и боје)

Понављање у архитектури

Понављање у архитектури

Понављање у природи

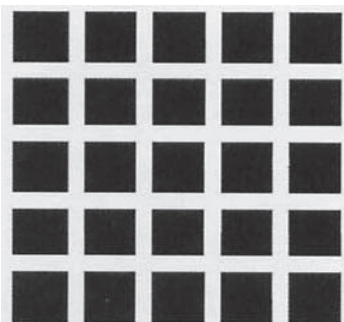
Орнамент (ритам облика и боје)

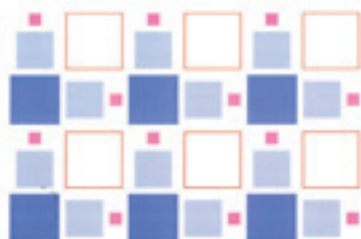
Дезен (ритам облика и боје)

ЛИКОВНИ ЕЛЕМЕНТИ

33

Регуларан ритам

Алтернативни ритам
(компјутерски рад)

Алтернативни ритам

Томе Мишев: **Дијалог**, уље на платну (слободан ритам)

Разликујемо два вида ритма, *регуларан* и *алтернативан*. Регуларан ритам је када се један исти елемент уопште не мења приликом понављања. Значи понавља се више пута. Понављање може да буде хоризонтално, вертикално или у свим смеровима.

Алтернативни ритам је интересантнији тиме што код њега могу да се мењају два или више врста елемената различитих по облику, боји, тону или величини.

Умберто Вочони: **Јединствени облици континуитета простора**, бронза (слободан ритам)

ДА УПАМТИМО:

Понављање ликовних елемената једно за другим назива се ритам. Разликује се регуларан и алтернативан ритам.

ЛИКОВНИ ЕЛЕМЕНТИ

34

ХАРМОНИЈА

Знамо да је хармонија ликовни принцип којим се комбинују ликовни елементи у међусобне *хармоничне комбинације*. И цртеж и слика, скулптура и дизајн се примењују овај принцип да би се добила хармонија у раду.

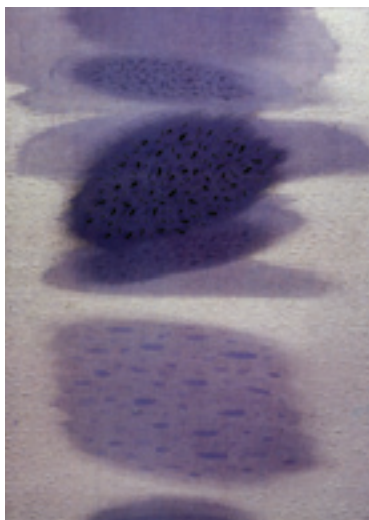
Хармонију у једном ликовном делу можемо да постигнемо ако је изведемо сличним линијама, бојама, тоновима, текстуром и другим елементима. Хармонија са сличностима се зове *хармонија по аналогији*.

Хармонија са ахроматским тоновима

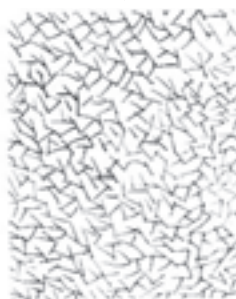
Васко Ташковски: **Дрво крај брега**, туш, перо (хармонија са линијом)

Вељо Ташовски: **Простор II**, комбинована техника (хармонија са тоном)

Хармонија са тоном

Хармонија са линијом, обликом, текстуром, величином и ритмом

ЛИКОВНИ ЕЛЕМЕНТИ

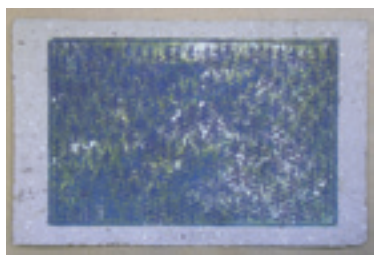
35

Пабло Пикасо: **Сан**, уље на платну (хармонија са обликом)

Стентон Мекдоналд Врајт: **Организација 5**, уље на платну (хармонија саобликом)

Илија Кочовски: **Предео**, дрворез (хармонија са линијом и величином)

Хармонију постижемо ако у једном делу употребимо сличне криве, сличне дебеле, танке, дуге или кратке линије, ако употребимо сличне светлије или тамније тонове, или сличне величине.

Бојом можемо да постигнемо хармонију ако употребимо сличне боје у једном делу. На пример плава, зелена, зелено-плава и жута; црвена, наранџаста и жуто-плава, љубичаста и црвена итд.

Анри Русо: **Сан**, уље на платну (хармонија са обликом и бојом)

Рубен Корубин: **У моме атељеу**, акрилик (хармонија са тоном)

ДА УПАМТИМО:

Комбиновањем сличних вредности добијамо хармонију. Овај начин назива се хармонија по аналогији.

ЛИКОВНИ ЕЛЕМЕНТИ

36

РАВНОТЕЖА

Равнотежа је ликовни принцип и део ликовног јазика са којим смо се већ упознали, али је увек присутан у нашем ликовном изражавању.

Равнотежа је одлика свих нас и онога што нас окружује. Човек тежи ка умној и физичкој равнотежи. Да би се природа сачувала, он постиже равнотежу. Овај принцип је у свакодневном животу важан за очување целине живота и опстанка.

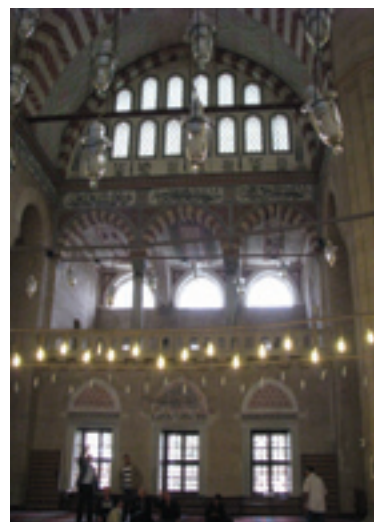
Равнотежа у једном ликовном делу се постиже начином комбиновања ликовних елемената у једну целину.

Пабло Пикасо: **Госпођице из Авињона**, уље на платну (асиметрија)

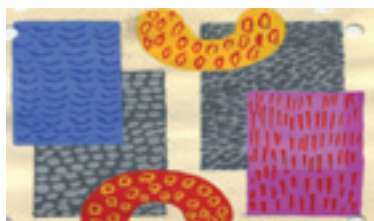
Симетрија у природи

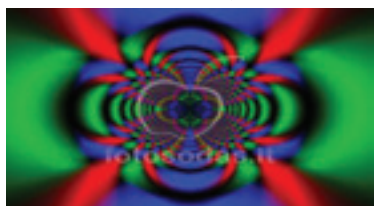
Симетрија

Орнамент (симетрија)

Асиметрија

Симетрија (компјутерски рад)

Начин добијања равнотеже постиже се путем сређивања *симетрије* или *асиметрије*. Према томе, разликује се симетрична и асиметрична равнотежа.

Да се подсетимо да се симетрија добија када на две половине дела, на левој и десној, поставимо једнаке вредности на исто место, са идентичним распоредом.

У ликовном језику принцип равнотеже има задатак да регулише ту вредност у ликовном делу, у цртежу, слици, графици, скулптури или дизајну.

Димитар Кондовски: **Без наслова**, уље на дрвету (асиметрија)

Данчо Калчев: **Слика 1323**, уље на дрвету (асиметрија)

ДА УПАМТИМО:

Равнотежа је комбиновање ликовних елемената у једну целину путем симетрије и асиметрије.

ЛИКОВНИ ЕЛЕМЕНТИ

38

ГРАДАЦИЈА

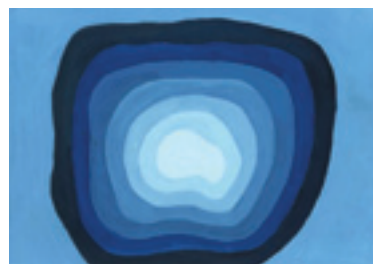
У ликовном језику постоји ликовни принцип назван градација. Овај принцип нам показује да сваки ликовни елемент може *постепено да се промени од једне вредности у другу*. Тон може да се промени од светлог ка тамном постепено, боја од жуте да пређе полако према зеленој, па плавој, затим према љубичастој све до црвене. Градација боја најбоље се може приметити код спектра боја.

Теодор Жерико: **Портрет старице**, уље на платну
(градација са тоном)

Градација са бојом

Градација са тоном

Градација са линијом и смером

Градација са текстуром

ЛИКОВНИ ЕЛЕМЕНТИ

Градација са величином

Пабло Пикасо: **Жена која пегла**
уље на платну (градација са тоном)

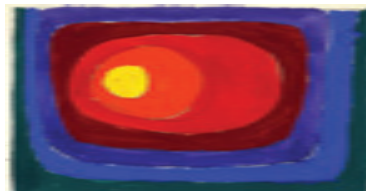
Јан Вармер: **Девојка**
уље на платну (градација са тоном)

И облик може да промени свој лик путем градације така што од троугла, постепено променом, може да се трансформише у круг.

У архитектури се често примењује принцип градације при чему се простор постепено смањује.

Градација са величином

Градација са обликом

М. Кралевих: **Девојка са модрим чарапама**
уље на платну (градација са тоном)

ДА УПАМТИМО:

Градација је постепени прелазак ликовних елемената из једне вредности у други.

ЛИКОВНИ ЕЛЕМЕНТИ

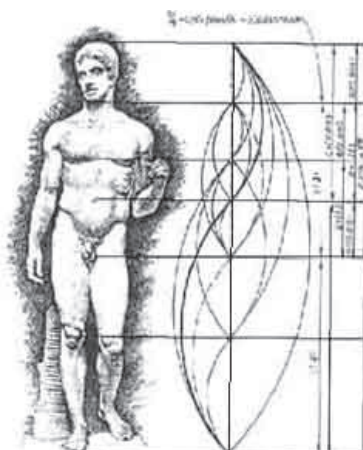
40

ПРОПОРЦИЈА

Ликовни уметник увек тежи ка томе да представе лепоту ствари које нас окружују.

У цртежу, слици, графици и у скулптури комбинују се разне величине у једну целину са циљем да се добије идеална лепота. *Однос величина у једној целини зове се пропорција.*

Уметници су увек тежили да пронађу идеалну пропорцију људског тела да би представили лепоту човека.

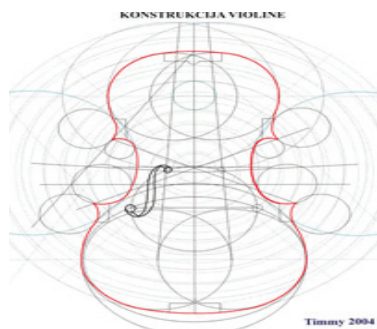
Пропорција људског тела

Македонска кућа (пропорција)

ЛИКОВНИ ЕЛЕМЕНТИ

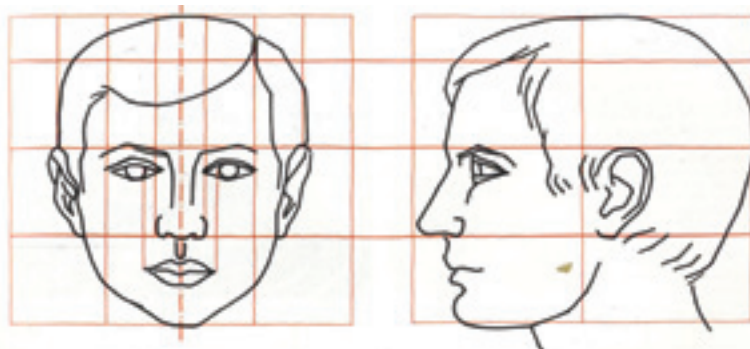
41

Инструмент (пропорција)

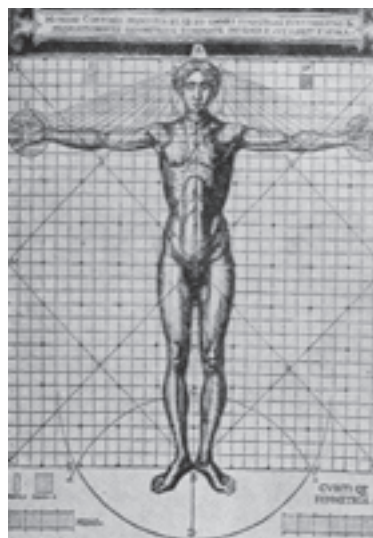
Пит Мондријан: **Табло II**,
Уље на платну

Људски лик (пропорција)

Гауди: **Катедралата во Барселона**, (пропорција у архитектури)

Витрувије: **Шема човека**,
цртеж (пропорција)

ДА УПАМТИМО:

Пропорција је међусобни однос величина у једном уметничком делу.

ЛИКОВНИ ЕЛЕМЕНТИ

42

ЈЕДИНСТВО

Јединство је ликовни принцип који је сличан са хармонијом. Његов циљ је да у ликовном делу *уједини све делове у једну целину*.

Овај принцип се постиже употребом *једнаких или сличних* линија, текстура, тона, боје, облика, запремине, величине, смера или простора.

Јединство са бојом

Михал Ларинов: **Слика**, уље на платну (јединство са сличним вредностима)

Душан Џамоња: **метална скулптура 3** (јединство са бојом)

Амадеус Модилјани: **Мадам Пампадур**, уље на платну (јединство са бојама)

Петар Лубарда: **Косовска битка**, уље на платну (јединство са обликом и бојом)

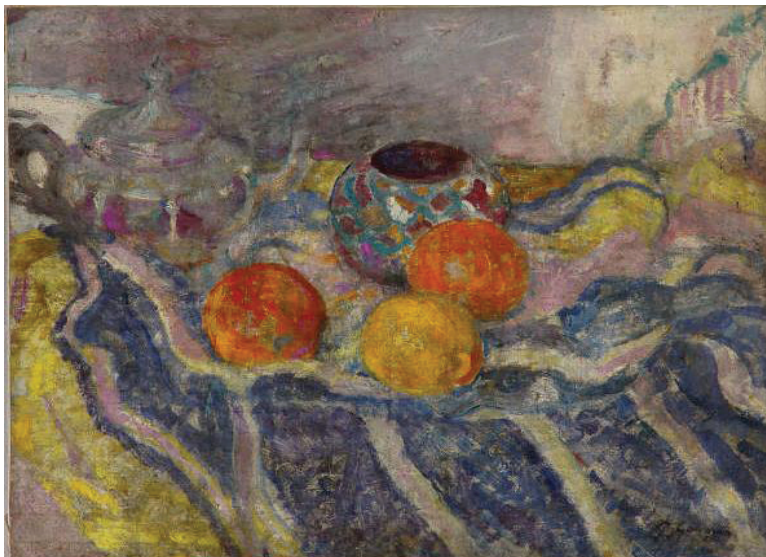
Анри Матис: **Распрскавање
листова**, гваш (јединство са
обликом и са величином)

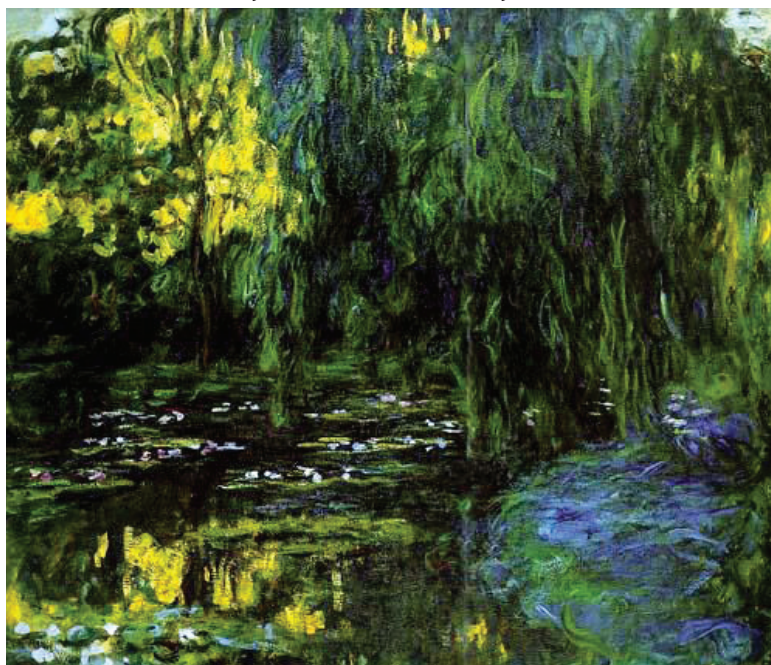
Јан Арп: **Планина, сидро,
пупак**, уље на платну (јединство
саобликом)

Јединство са обликом

Пол Гоген: **Мртва природа**, уље на платну
(јединство са тоном и бојом)

Клод Моне: **Пејзаж**, уље на платну (јединство са бојом)

ДА УПАМТИМО:

Употребом сличних вредности ликовних елемената постиже се јединство у ликовном делу.

ЛИКОВНИ ЕЛЕМЕНТИ

44

КОМПОЗИЦИЈА

Композицијом као ликовним принципом, ликовни уметник покушава да ликовно *распореди елементе* у једну уметничку целину. У композицији се распоређују линије, боје, тонови, облици, запремина, текстура са циљем да се добије целина која има уметничку вредност.

И код других уметности, композиција тежи да направи одређени распоред. У књижевности одређени распоред речи у једном уметничком тексту, а у музици композитор распоређује, односно компоује ноте у мелодију коју слушалац са задовољством слуша и ужива у њеној лепоти.

Христос садржилац, икона, Охрид
(вертикална композиција)

Васил Василев: **Вертикална асоцијативна форма 5**,
(вертикална композиција)

Африм Спахију: **Пејсаж**, фотографија (хоризонтална композиција)

Јан Персон: **Опрости ми**,
уље на платну
(хоризонтална композиција)

Ел Греко: **Портрет Св. Андреа**
уље на платну
(дијагонална композиција)

ЛИКОВНИ ЕЛЕМЕНТИ

45

Фернанд Леже: **Полихроми гњурачи** уље на платну (затворена композиција)

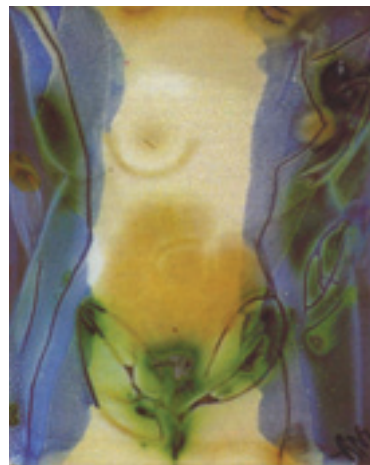
Ханс Себалт: **Адам и Ева**, бак-ропис (вертикална композиција)

Константин Качев: **Лихнида**, уље на платну (вертикална композиција)

Амадео Модилјани: **Акт со огрица**, уље на платну (дијагонална композиција)

Љ. Њерш: **Торзо**, уље на платну (вертикална композиција)

Отворена композиција

Лов на бикове, фриз, Багдад (хоризонтална композиција)

Композиција се добија распоредом боја, примарних, секундарних, хладних и топлих, тоновима, линијама и другим ликовним вредностима.

Композиција у ликовном делу може да буде *хоризонтална*, *вертикална* или *дијагонална*, у зависности од тога како се креће наше око при гледању ликовног дела.

Ако је композиција дуго хоризонтална и у њој се ређају у ритму више облика и величина, то се назива фриз.

ДА УПАМТИМО:

Композиција је распоред ликовних елемената у једној целини. Разликујемо хоризонталну, вертикалну и дијагоналну композицију.

Са мотивом у ликовној уметности упознали смо се у претходном разреду. Видели смо да ликовна уметност задовољава духовне потребе човека. Осећамо задовољство и лепоту када видимо један цртеж, слику, вајарско дело или графику.

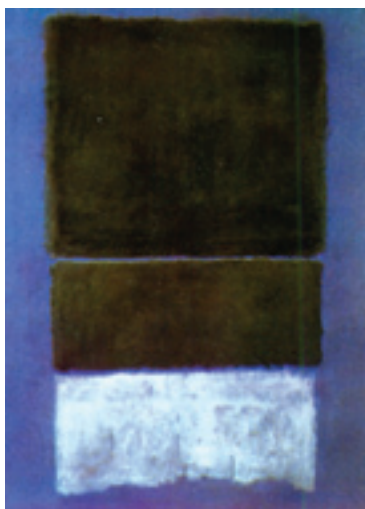
Садржај ликовног дела може да буде препознатљив, односно да у њему препознамо неки лик, предмет или рад, али може да буде и дело које је састављено од лепих комбинованих линија, боја, тонова, површина, запремине у којима ми уживамо и одморамо се.

Ако у ликовном делу препознамо лик човека, предмета, део природе или нешто друго, онда кажемо да то дело има мотив. Мотив може да буде *портрет, ауторпортрет, карикатура, фигура, акција, жанр, живописиње, ентеријер, пејзаж или мртва природа*.

Ако у ликовном делу имамо само комбинацију линија, боја, текстуре, тонова, запремине, облика и сл., кажемо да је то дело без мотива, односно да је *апстрактно*.

Леонардо да Винчи: **Мона Лиза**, уље на платну (са мотивом)

Марк Ротко: **Бела и зелена у плавом**, уље на платну (апстрактно)

Енди Ворхолд: **Портрет Мик Џегера**, графика

ПОРТРЕТ

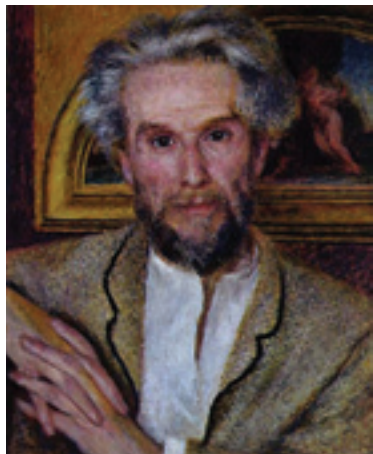
Када је на ликовном делу представљен лик човека, тај мотив називамо портрет. Уметници су често кроз историју и данас приказивали портрете људи, владара, виђених и заслужних људи или обичних људи разних професија. Уметници су у изради портрета тежили да прикажу физички изглед човека, али и у исто време да представе и његову психолошку карактеристику и израз лица.

Енди Ворхолд: **Портрет Ингрид Вергмана**, сито-штампа

Влагоја Николовски: **Портрет старице**, уље на платну

Огист Реноар: **Портрет на Виктор Чоку**, уље на платну

АУТОПОРТРЕТ

Аутопортрет је када аутор представља свој лик у ликовном делу. Има дела у којима се приказује само лик аутора, а често кроз историју сликар, када слика групну сцену са много ликова у неком догађају, на неком лику из групе слика свој аутопортрет. То се дешава у сценама са историјским, библијским или митолошким радњама.

Пол Сезан: **Аутопортрет**, уље на платну

Камиј Писаро: **Аутопортрет**, уље на платну

Мирослав Краљевић: **Аутопортрет са псом**, уље на платну

Антоан Вато: **Аутопортрет**, уље на платну

КАРИКАТУРА

Карикатура је специфичан мотив у којем уметник потенцира психолошку карактеристику човека, његову несвакодневну, смешну, непријатну или нељудску особину, односно негативне особине људи.

Оноре Домие: **Конте**, бронза

Оноре Домие: **Карикатура**, литографија

Оноре Домие: **Уображени болесник**, литографија

Оноре Домие: **Криспен и Скапен**, уље на платну

ФИГУРА

Само име мотив нам објашњава да дела у којима је присутан овај мотив приказује фигуру људи. Овај мотив је веома значајан за нас зато што приказује човека и његову карактеристичну одећу кроз историју јер у том периоду није постојала фотографија као докуменат времена.

Преко овог мотива се упознајемо како су били обучени људи у давна времена, у Египту, Риму, Грчкој, у разним историјским периодима, а у њима препознајемо владатеље, свештенике, војнике, занатлије, разне професије и обичне људе.

Оноре Домие: **Адвокат**, лавиран туш

Огист Реноар: **У шетњи**,
уље на платну

Ангелико: **Св. Катерина**, темпера

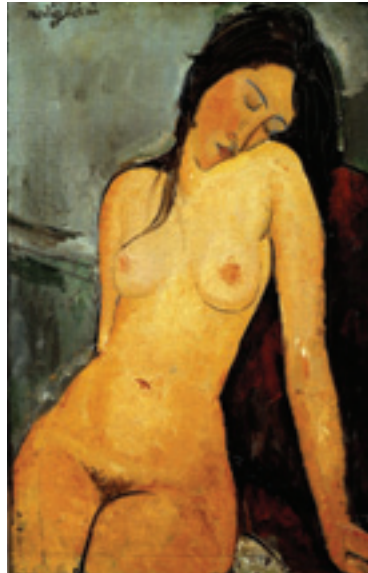
Амадео Модилјани: **Гола жена**, уље
на платну

Пол Гоген: **Тахићанка**,
уље на платну

АКТ

Ако у ликовном делу препознамо голо људско тело, мушкарца или жене, кажемо да је тај мотив *акт*.

Акт је био мотив уметника још од праисторије до данас. Преко овог мотива уметник нам представља лепоту и складност људског тела без одеће. Много је уметника који су у своме стваралаштву урадили дела са овим мотивом.

Константин Качев: **Лихнида**,
уље на платну

Огист Роден: **Пољубац**, мермер

Иван Мештеровић: **Сећање**,
мермер

ЖАНР

Уметници цртају и сликају оно што доживљавају, виде, односно оно што их окружује у животу. Често својим делима приказују сцене из свакодневног живота, људи, скупова, обичаја, разна деловања. Овај мотив назива се *жанр-сцене*.

Преко ових дела на којима су представљене жанр-сцене, данашњи људи, упознају се са животом људи кроз историју.

Сазнајемо како су се они облачили, како су живели, којим алатима су се служили, како је изгледала њихова околина, место живљења. И овај мотив је документ о времену у коме су настала ова дела.

Диего Веласкез: **Ковачница**, уље на платну

Едгар Дега: Чаша пелинковца, уље на платну

Јан Вермер: **Пијанистки**, уље на платну

Едуард Моне: **Појадок на трева**, уље на платну

ЖИВОТИЊЕ

Животиње су увек биле део живота човека, као домаће или животиње у природи. Неке од њих су помагале да опстане, да се прехрани, а неке су служиле само својом лепотом или за забаву. У историји неке цивилизације и народи су узимали лик неке животиње као симбол лепоте или моћи, као што је лик коња, сокола, бика, лава, орла и сл.

И ликовни уметници су својим делима приказивали животиње желећи да представе њихову лепоту и снагу. Представљање животиња као мотив назива се *анимализам*.

Праисторијски цртеж Ласка

ЕНТЕРИЈЕР

Ентеријер је мотив којим уметник приказује унутрашњи простор собе или друге просторије у којима људи живе или раде. Као и други мотиви, и овај мотив је документ о времену у којем је створено дело.

Црвени суд у облику говеда, теракота, Техеран

Леонардо да Винчи: **Студија коња**, цртеж

Рељеф

Пабло Пикасо: **Коза**, бронза

Тулуз Лотрек: **Црни играч у бару**, цртеж

Вермер: **Соба**, уље на платну

Веласкез: **Мале дворске даме**, уље на платну

Винсент ван Гог: **Ноћна кафана**, уље на платну

ПЕЈЗАЖ

Сви ми желимо да одемо у природу и да уживамо у њеној лепоти. И ликовни уметници, приказујући лепоту планина, шума, језера, поља, река, неба, села и градова, преносе ту лепоту у наше домове, галерије или у простору у којем се крећемо. Овај мотив се назива *пејсаж*.

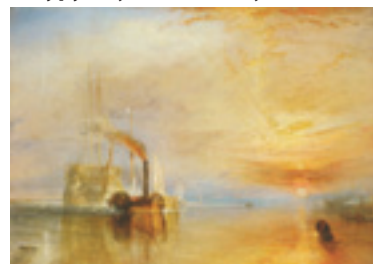
Васко Ташковски: **Плажа диносауруса**, уље на платну.

Адем Кастрати: **Зимски пејсаж**, уље на платну

Питер Бројгел: **Ловци на снегу**, уље на платну

Пол Сезан: **Залив Лестења**, уље на платну

Рубен Корубин: **Врт**, акрилик

Никола Мартиновски: **Пејсаж из Запрешћица**, уље на платну

МРТВА ПРИРОДА

Уметник примећује све ствари око себе и бира их за содржину својих дела. Ако у делу препознамо разне предмете, биљке, или мртве животиње, кажемо да је у делу као мотив представљена *мртва природа*.

Данчо Кал'чев: **Мртва природа**, уље на платну

Едуард Моне: **Цвеће**, уље на платну

Пабло Пикасо: **Зелена мртва природа**, уље на платну

Еуген Делакора: **Мртва природа**, уље на платну

Драган Најденовски: **Мртва природа**, уље на платну

Пол Сезан: **Мртва природа**, уље на платну

ЛИКОВНА УМЕТНОСТ

54

У претходним разредима смо се упознали са ликовном уметношћу и ликовним подручјима. Већ знамо да постоје цртање, сликање, скулптура, графика и визуелне комуникације и дизајн.

Ако уметник употребљава неки материјал којим се преко линије, текстуре или других облика изражава цртањем, кажемо за то дело да припада подручју цртања.

У ликовном подрачју сликања, уметник ради слике у којима се изражава бојом и обојеним површинама. Ово подручје је увек било највише присутно у ликовној уметности.

Када се ликовно дело израђује путем штампања, чиме се добијају више истих ликовних дела, за то подручје кажемо да је графика.

Рубенс Корубин: **Пејсаж под месечином**, акрилик

Колио Каранфилов: **Глава црвена**, теракота

Цртеж

Рембрант: **Плетенице**, лавиран туш

Клод Моне: **Катедрала у Руену**, детаљ

Дизајн часописа

Цртеж, туш, угљен

Керамика, теракота

За разлику од цртежа, слике или графике, уметници скулптори израђују дела у простору. То су скулптуре или рељефи направљени од разних материјала, као што су: камен, метал, дрво или пластика.

Осим уметника који израђују уметничка дела, постоје и уметници који се називају дизајнери. То су уметници који креирају изглед предмета за свакодневну употребу. Ови уметници улепшавају нашу свакидашњицу и предмете које употребљавамо.

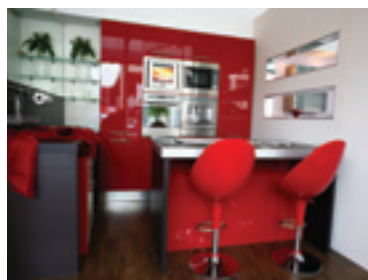
Дизајнери осмишљавају изглед корица и илустрације за уџбенике и књиге које читамо, новине и часописе, плакате, рекламе, билборде, амбалаже производа које купујемо у продавници, одећу, играчке, предмете за домаћинство, намештај, аутомобиле и све оно што сусрећемо око нас.

Дизајн накита

Царска поворка, фриз, рељеф, мермер

Дизајн ентеријера

ДА УПАМТИМО:

Ликовна уметност се дели на следећа ликовна подручја: цртање, сликање, скулптура, графика и визуелне комуникације и дизајн.

Као у претходном, тако и у овом разреду ћемо цртати, а у исто време, преко цртежа развијати наше ликовно изражавање.

Цртеж је ликовно дело којим су се изражавали и изражавају ликовни уметници, без разлике да ли су сликари, графичари, скулптори или дизајнери. У уметности цртеж служи као почетак стварања новог ликовног дела, бележење почетне идеје и даља разрада како ће то дело изгледати.

Бележење почетне идеје прави се скицом или кроки-цртежом. Скица или кроки је брзи цртеж предмета који видимо, или нека идеја коју смо у моменту замислили. Скица се прави брзим и једноставним потезима без приказивања детаља.

За разлику од скице, цртежом се праве и студије о ономе што ће се сликати, моделирати или дизајнирати. Студија у ликовној уметности је дело у којем уметник у детаљима приказује ствари. То се прави дуже времена и посвећује се посебна пажња.

Знамо да може да се црта са свим материјалима који на хартији остављају трагове.

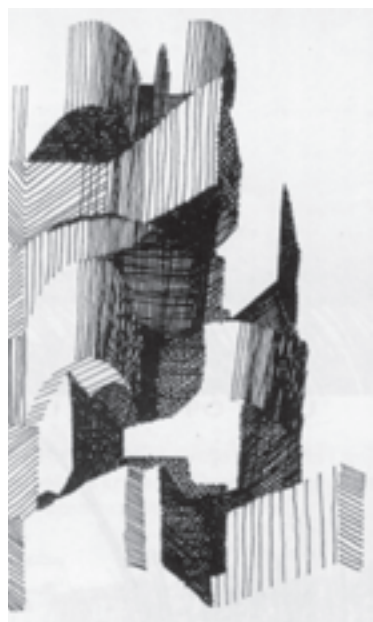
Рембрант: **Скица за слику**, цртеж

Данчо Ордев: **Акт**, кроки, туш, дрвце

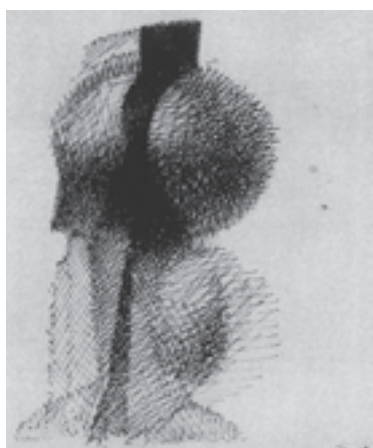
Едгар Дега: **Балерина**, цртеж

Душан Џамоња: Скица за
скулптуру, туш перо

Леонардо да Винчи: **Студија о
последној вечери**, цртеж

Душан Џамоња: **Скица за
скулптуру**, туш перо

Брза скица човека

Едгар Дега: **Цртеж, угљен**

Васко Ташковски: **Дрво на
периферију**, туш перо

Студија оловком

ДА УПАМТИМО:

У цртању се ликовно изражавамо цртежом. Скица или кроки је брзи цртеж, а студија је детаљни цртеж.

ТЕКСТУРА

У ликовној уметности се црта све оно што може да се види око нас и све оно што можемо да замислимо у нашој машти. Све оно што видимо и замишљамо приказујемо линијом.

Као у природи, тако и на цртежу сваки облик има своју карактеристичну површину. Површине нису исте, нека је храпава, нека глатка, груба или нежна. Већ знате да се представљање карактера површине представљене цртањем назива *текстура*.

Текстуру у цртежу приказујемо разноврсним линијама, али може и тачкама. Ако се употребе тачке, треба да измишљамо разне врсте, велике, мале, у разним комбинацијама, више и мање густо нанете. Исто важи и за линије које треба да буду разноврсне, дебеле, танке, дуге, кратке, криве и праве и нанете у разним комбинацијама.

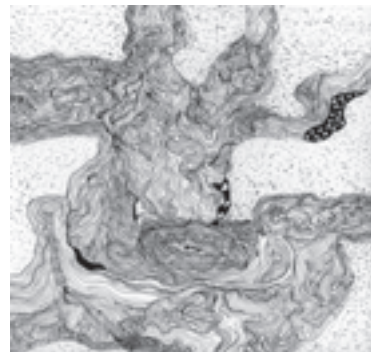
Ако на нашем цртежу можемо да разликујемо нацртане облике према разноврсности текстуре, ми смо успели да прикажемо материјал цртежа.

Ордан Петлески: **Распуцавање**, туш (текстура)

Камиј Писаро: **Сајам свиња**, туш и перо (текстура са тачкама)

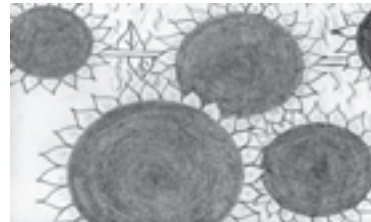
Текстура са линијом и тачком

Текстура са линијом

Винсент ван Гог: **Пејзаж**, туш, перо (текстура)

Текстура

ДА УПАМТИМО:

Текстуру у цртежу добијамо употребом разноврсних линија и комбиновањем тачака.

ОБЛИК

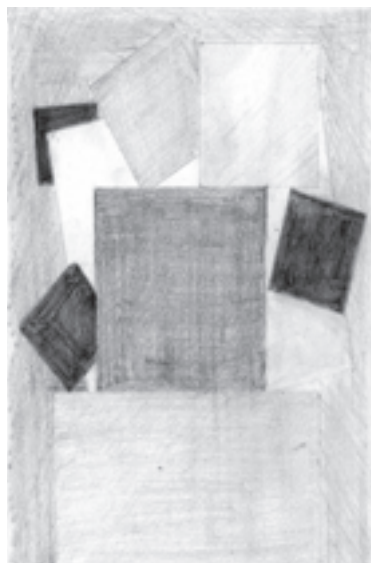
Цртеж, оловка

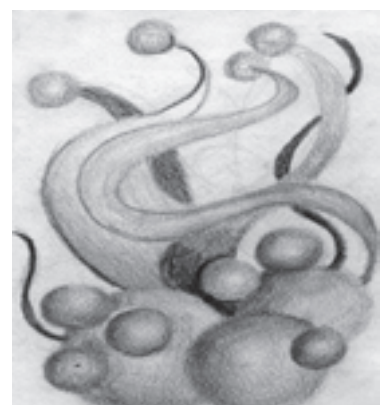
Амадео Модилјани: **Човек са брадом**, туш

Скица, цртеж, туш

Статични облици

Динамични облици

У ликовном језику упознајемо се са обликом као ликовним елементом. Све оно што желимо да нацртамо има облик, а то је лик онога што видимо или замишљамо. У цртању се изражавамо дводимензионалним облицима које приказујемо линијом.

Када видимо један цртеж, он може да изгледа смирено или немирно, у зависности од тога којим је линијама и облицима нацртан. Сваки облик у себи садржи визуелну снагу коју покреће око у одређеном правцу тиме што неки облици изгледају смирено, односно кажемо да су статични. Они облици који изгледају немирно називају се динамични.

Ако у цртежу употребимо више статичних облика, цртеж ће изгледати смирено, а ако употребимо више динамичних облика и сам цртеж ће изгледати немирно, односно динамично. Које и какве облике и линије употребљавамо најчешће зависи од нас, од нашег карактера и личности.

ДА УПАМТИМО:

Облици у цртежу могу да изгледају статично и динамично.

ПРОСТОР

Знамо да у ликовној уметности приказујемо илузију простора, односно реални простор који нас окружује приказујемо линијом, бојом, тоном или другим ликовним елементом.

У цртању је важно да добијемо илузију близине и даљине. Ако нацртамо мање и веће облике, мањи изгледају као да су мањи, а већи ближи., на пример, мања и већа фигура човека, у цртежу, мања изгледа као да је даље и обратно.

У цртежу често употребљавамо простор помоћу перспективе.

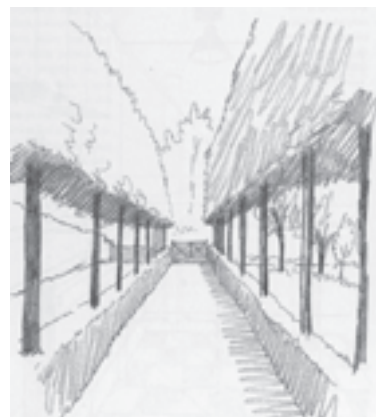
У перспективи имамо хоризонт, односно видикову линију и видикову тачку у којој се спајају све линије од онога што видимо. На пример, ако станемо на средину улице све паралелне линије око нас, од тротоара, зграда, дрвореда крећу се према хоризонту, смањују се и спајају у видикову тачку. Ово можемо да видимо из примера у уџбенику.

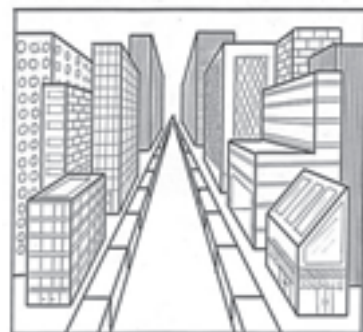
Перспектива са хоризонтом и две видикове тачке

Реалан простор велико-мало

Перспектива, цртеж

Перспектива са видиковом тачком

ДА УПАМТИМО:

Илузија простора се приказује и у цртежу помоћу великих и малих облика и перспективом.

КОНТРАСТ

Контраст линија

Ликовни елемент контраст често је присутан у цртању. Контраст добијамо употребом разноврсног интензитета линија, дебље и шање, дуге и краће, праве и криве. Разноврсношћу интензитета линије добијамо цртеж богат разноврсним линијама.

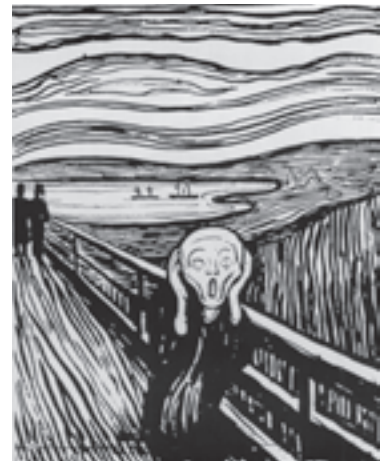
Контраст линија (ћачки рад)

Контраст линија

Винсент ван Гог: **Жута кућа**, туш, перо (контраст линије и текстуре)

Едвард Мунк: **Врисак**, туш (контрастна линија)

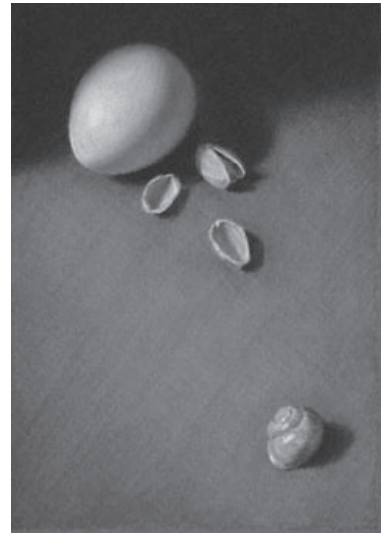
ДА УПАМТИМО:

Употребом разноврсних линија добијамо контраст у цртежу.

КОМПОЗИЦИЈА

Свесно или несвесно, свако ко црта прави композицију површине на којој црта. Ми ређамо облике и линије у један распоред за који мислимо да је најбољи чиме градимо композицију по *нашој жељи и мишљењу*.

Композицију правимо од слободних или геометријских тела или облика, линија, тачака, текстуре. Када цртамо мртву природу са воћем или другим плодовима, ми компонујемо тако да нам цртеж буде са лепом композицијом, значи не правимо распоред случајно по целој површини, без циља или без сећања.

Цртеж, оловка

Мртва природа, пастел

Мртва природа, пастел

Цртеж, пастел

Мртва природа, оловка

Мртва природа, оловка

ДА УПАМТИМО:

И у цртежу градимо интересантну композицију ликовних елемената по *нашој жељи и мишљењу*.

ТУШ

Васко Ташковски: **Кућа у старом Скопљу**, туш, дрвце

Анри Матис: **Акт у студију**, туш, перо

Као ученици, најчешће цртамо црним тушем, али можемо да радимо и тушевима у боји. Постоје тушеви са много интересантним бојама за цртање. Са њима можемо да цртамо металним пером са оштрим врхом, дрвцетом или четком која има врх. Тушеви у боји су интересантни зато што нам омогућују да направимо цртеж богат са разнобојним линијама и површинама, обојен разноврсним бојама.

Тушевима у боји црта се на исти начин као и са црним тушем. Црта се на глаткој подлози, а најбоље је на хамеру. Поред тога што можемо да цртамо, када завршимо цртеж, можемо да разредимо туш четком и водом и да направимо лавиран цртеж. То значи да облици, односно ствари које смо нацртали можемо да пређемо четком као да их сликамо, разним бојама или једном бојом, светлијим и тамнијим тоновима.

Које линије и коју боју ћемо употребити зависи од наше идеје коју смо замислили као аутори.

Бонард: **Петел**, туш, перо

Лавиран цртеж са тушем и четком

ДА УПАМТИМО:

Туш је техника цртања. Цртамо пером, дрвцетом или четком на глаткој страни хартије. Ако разредимо туш водом, добијамо лавирани цртеж.

Дифи: **Свирач**, туш, перо

У претходним разредима упознали смо се са сликарством као ликовним подручјем из ликовне уметности. У овом подручју се разним бојама или обојеним материјалима прави ликовно дело које се зове слика.

Слика се ради бојом. Боја може бити природног и вештачког порекла. Прво стање боје је у облику ситног праха које називамо *пигмент*. Овај пигмент се даље меша са неким везаним средством и добија се *акварел*, *темпера*, *уљана боја*, *поликолот* или *акрилик* које су течне технике за сликање. Од пигмента се праве и технике које су у крутом стању као што су *масел*, *уљани масел*, *оловка у боји* и др.

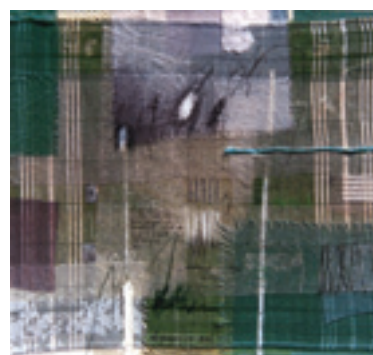
Осим боја које имамо којим директно сликамо, у сликарству постоје и технике којима готовим и обојеним материјалима правимо слику.

Овим техникама припадају *колаж*, *мозаик*, *витраж* и *таписерија*.

У таписерији имамо вуницу у разним бојама којима се тка таписерија. У витражу састављамо дело разноврсним обојеним стаклима која се међусобно спајају оловом. Мозаик је техника у којој се употребљавају разноврсни каменчићи који су састављени у једну целину и граде дело које је најчешће постављено на зидној површини.

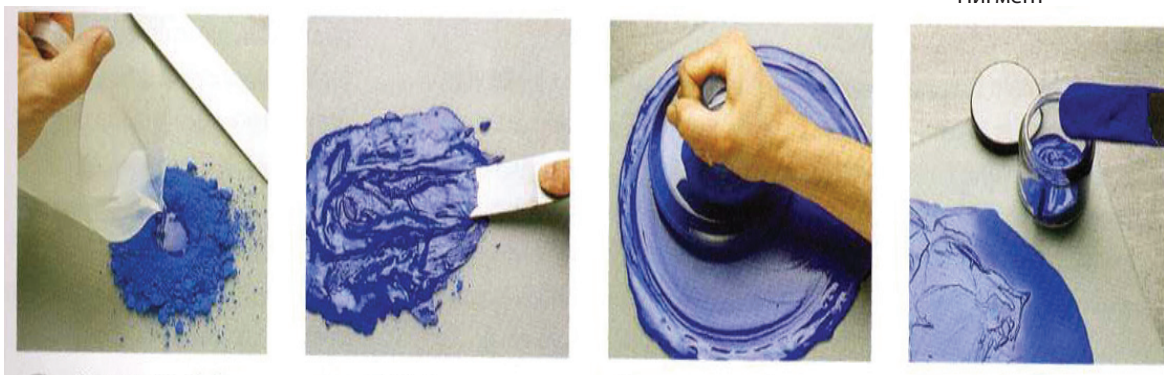
Подни мозаик од велике базилике, Хераклеа

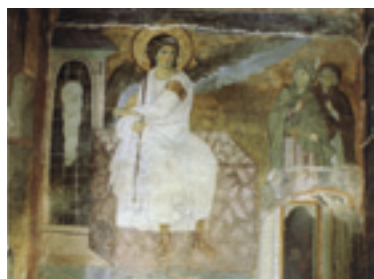
Милица Трујкановић: **Твој дан**, комбинована техника

Пигмент

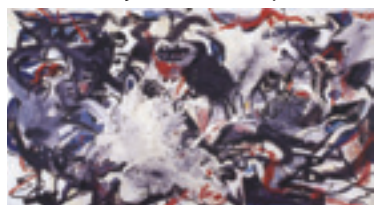
Израда боје од пигмента

Фреска у цркви, Вазнесење Христово, Малешево

Литијска икона, Охрид

Петар Мазев: **Курбан**, уље на платну

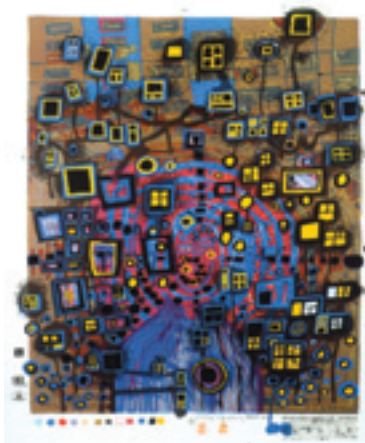

Рада Петрова-Малкић: **Без наслова**, таписерија

Најдоступнији нама је колаж који смо већ употребили у сликању. У овој техници, помоћу обојених површина хартије, новина, часописа или текстила, сечењем и кидањем разноврсних облика, правимо сликарско дело по нашем мишљењу.

Крутим бојама се боји слика директно на подлози, а течне се наносе четком или сликарским шпаклама. Течне боје прво морају да се разреде средством које називамо медијум. Медијум за акварел, темпер, гваш и поликолор је вода, а за уљане боје су ланено уље и терпентин.

Уз помоћу вашег наставника ликовног научите како се боље користи и рукује четком и техникама за сликање да бисте добили најбоље ликовне резултате. Најчешће се слика једном техником, али се понекад технике комбинују чиме се добија сликарско дело у комбинованој техници.

Хундер Васер: **Грађанин**, комбинована техника

Гитара, акварел

Микица Трујкановић: **Пародија Виктори**, комбинована техника

ДА УПАМТИМО:

Сликаство је ликовно подручје. Пигмент је боја у праху. Сликарске технике су: акварел, темпера, уљане боје, поликолор, акрилик, пастел, восочни пастел, колаж, мозаик, витраж и таписерија.

БОЈА

У претходним содржајима видели смо да без боје човек не може да замисли свој живот. Исто тако и сликарство не може да се замисли без употребе боја, *хроматских* или *ахроматских*, *примарних* или *секундарних*, *хладних* и *топлих*, *контрасних* и *хармоничних*.

Све оно што нас окружује и све оно што ћемо изабрати да се прикаже на нашим делима има боју.

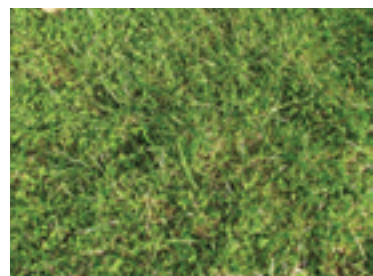
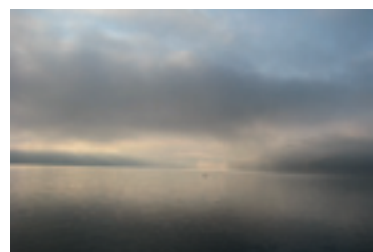
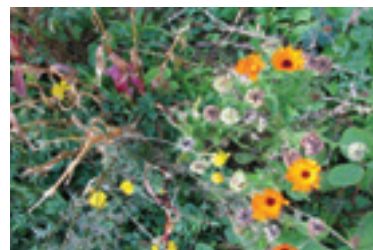
Неки предмети, појаве или друге ствари обоејене су разним бојама., Неке од њих увек срећемо у истој боји. На пример: небо увек замишљамо плаво, трава и лишће увек су зелени, банана и лимун увек су обојени жутом, наранџа је наранџасте боје, парадајз је црвен, лубеница и купус су зелени итд.

Ствари за које знамо да су обојене неком одређеном бојом кажемо да имају локалну боју. Према томе можемо да закључимо да је локална боја она којом су обојени неки предмети, појаве или биљке које познајемо као такве. Оно што има локалну боју не можемо да замислимо у другој осим у његовој локалној боји. На пример: банану не можемо да замислимо као љубичасту или црну, наранџу плаву или љубичасту, лубеницу плаву итд.

За разлику од претходног, предмете који немају локалну боју можемо да замислимо у свим бојама као што су: аутомобил, бицикл, намештај, одећа, играчке, пенкала, торбе итд.

Комплементарна контраст

Локална боја

Локална боја, ђачки рад

Локална боја јагоде

Локална боја воћа

Локална боја, ђачки радови

Локална боја наранџе и јагоде

ДА УПАМТИМО:

У сликарству основно средство је боја. Разликујемо хроматске и ахроматске боје, примарне и секундарне, хладне и топле, контрастне и хармоничне. Локална боја је препознатљива обојеност ствари које нас окружују.

ТЕКСТУРА

Познато нам је да се слика ради на разним површинама обојеним бојом, тоном, линијом, али и употребом разноврсне текстуре. Текстура бојом добија се када на површини желимо да имитирамо неку материју, храпаву или глатку. Тиме слика постаје интересантнија и богатија.

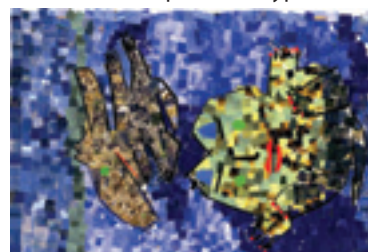
Текстуру слике добијамо *исцртавањем*, употребом материјала за бојење разних начина, у зависности од наше фантазије.

Можемо да добијемо *наношењем ређе и гушће боје, боје преко боје, цртање преко боје, прскањем боје преко боје, гребањем суве или водене боје неким предметом и на сваки други начин на који ћемо се сетити, а циљ је да се добије илузија текстуре.*

Текстура може да нас асоцира на неки стари зид, на кору дрвета, на стару хартију, на камен или на другу интересантну површину.

Сликарска текстура

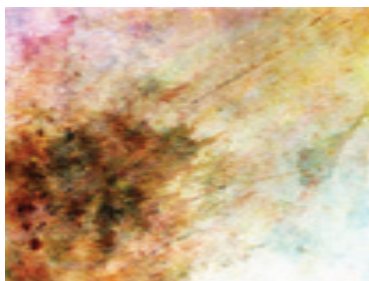
Сликарска текстура

Текстура

Сликарска текстура

Тања Валак: **На камену**, уље на платну (текстура)

Сликарска текстура

ДА УПАМТИМО:

Сликарска текстура је када експериментисањем и различитим начинима рада са бојом добијамо разноврсне сликарске површине.

ПРОСТОР

69

Реалан простор

Илузија простора са бојом и перспективом

Јакопо Тинторето, уље на платну (перспектива)

Човек се креће, живи и ради у простору. Животиње, биљке и предмети су присутни исто тако у простору. То називамо *реалан* простор.

Простор обично делимо на унутрашњи и спољашњи. Спољашњи простор је отворен и кроз њега можемо да се крећемо без икаквих препрека. Унутрашњи простор је затворен и у њему живимо, радимо, купујемо, учимо или се забављамо заштићени од топлог или хладног, од снега, кише, ветра или других непогода.

Уметници у својим делима покушавају да представе *илузију* простора, односно цртеж или слику да добије илузију близине или даљине.

Простор се добија употребом *мањих* и *већих* облика, *топлим* и *хладним* бојама, *преклапањем* и *перспективом*.

Перспектива собе

Винсент ван Гог: **Ноћна кафана**, уље на платну (перспектива)

Леонардо да Винчи: **Последња вечера**, фреска

ДА УПАМТИМО:

У сликарству, илузију простора добијамо већим и мањим облицима, топлим и хладним бојама, преклапањем и перспективом.

АКВАРЕЛ

Акварел је водена сликарска техника којом сликају и уметници и ученици.

Боја се разређује обичном водом и помоћу четке се наноси на *храпаву* страну хартије.

Акварелом се добијају нежни, лаки и прозирни наноси боја, за разлику од темпере. При сликању треба да се употреби више воде чиме се добија прозирност боја.

За рад су нам потребни блок за цртање, акварелне боје и меке четке са оштрим врховима. *Слика се врхом и средњим делом четке* лаким и брзим наношењем боја. Пре него што почнемо да сликамо на радној површини постављамо новинарску хартију, а потребне су нам и две велике посуде за воду (од јогурта или од киселог млека) за прање четки, односно, једна за чисту, једна за прљаву воду. Воду у кантицама *треба чешће да мењамо* новом чистом да би могли да добијемо дело са лепшим и чистијим бојама.

Акварелом је најбоље да се слика директно четком, без цртања оловком, ради се слева на десно и одозго наниже.

Акварел

Прибор за акварел

Пол Сезан: Аутопортрет, акварел

Акварел

ДА УПАМТИМО:

Акварел је сликарска техника. Боја се разређује водом, слика се четком на храпавој хартији.

ВОШТАНИ ПАСТЕЛ

Воштани пастел је материјал којим може да се црта и слика.

Он је у тврдом стању, има облик креде и директно се ради на подлози за сликање. Као подлога нам служи *бла̀го храйава харџија*. Да бисмо добили интересантне ефекте при сликању, можемо употребити хартију у боји.

Материјалом сликамо директно на хартији у једном слоју, а можемо да покривамо и боју преко боје у више слојева. Након наношења више слојева, дело можемо да гребемо оштром алатком чиме се добијају интересантни ефекти и комбинације.

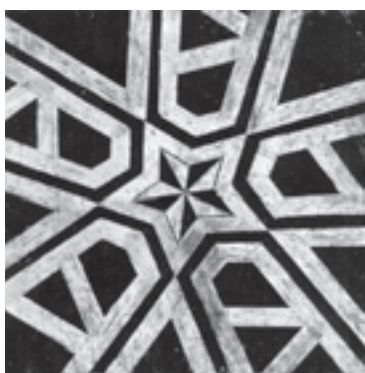
Ђачки рад, воштани пастел

Ђачки рад, воштани пастел

Ђачки рад, воштани пастел

Ђачки рад, воштани пастел

Ђачки рад, воштани пастел

Ђачки рад, воштани пастел

Ђачки рад, воштани пастел

Ђачки рад, воштани пастел

ЛИКОВНО ПОДРУЧЈЕ

72

У претходним разредима смо се већ упознали са скулптуром као једним од ликовних подручја у којем ликовна дела захватају део простора, односно, дела су тродимензионална. Цртеж, слика и графика за разликују од скулптуре, јер су дводимензионални.

Знамо да се дела у овом подручју деле на *пуну* и *релјеф*. Пунa пластика је свако дело које је постављено и стоји у отвореном, или затвореном простору и може да се види са свих страна. Ова дела су статична. Постоји и пунa пластика која не мирује и која мења свој изглед. Скулптура која није статична назива се *мобил*.

Релјеф је дело које је увек постављено на некој зидној површини као декорација на јавним и репрезентативним објектима или другим споменицима.

Разликујемо дубоки, високи и плитки релјеф (барелјеф).

Бацач диска, Рим, мермер
(пунa пластика)

Портрет Амена Хотепа, Египат
(дубоки релјеф)

Брат покојника, Египат
(плитки релјеф)

Детаљ од иконостаса
црква Св. Спас

Лука де ла Робија, **детаљ релјефа**,
високи релјеф

ЛИКОВНО ПОДРУЧЈЕ

Александар Калдер: **Акустичан таван**, мобил

Кети Колвиц: **Аутопортрет**, бронза

Змиска богиња, Крит, теракота:

Плићки рељеф је када се јављају мала испупчења у приказивању облика. *Дубоки* рељеф је када су облици приказани дубљењем рељефне плоче. Али, ако су представљене испупчене скулптуре повезане плочом само једним својим делом, онда је то високи рељеф.

Ако шетамо нашим, или неким другим, градом у свету, често ћемо срести ликовна дела -скулптуре. Оне су постављене да би представиле неки покрет, обележиле неки догађај, или овековечиле лик неке значајне личности из историје или данашњице.

Ако овакво дело представља портрет човека само са горњим делом тела, такво дело се назива *биста*. То су *сиоменици* значајних личности које памтимо по њиховим заслугама. Има биста народних хероја, револуционара, научника, писаца, уметника, али и обичних грађана.

Воро Митрићески: **Кирил и Методиј**, бронза

Душан Џамоња: **Меморијални споменик Козара**, бетон

ДА УПАМТИМО:

Скулптура је ликовно подручје. Дели се на пуну пластику и рељеф. Мобил је покретна скулптура. Разликујемо дубок, висок и плитак рељеф. Биста (попрсје) је скулптура која представља портрет човека.

ЛИКОВНО ПОДРУЧЈЕ

74

На трговима и на јавним местима, често, срећемо скулптуре које представљају неко историјско дело, или неку познату личност у природној, или у натприродној величини.

Овакви објекти се називају *споменици*. Њима обележавамо важне догађаје и заслужне личности.

Споменици су, најчешће, направљени у камени, или изливени у бронзи, тако да је њихово време трајања неограничено.

Скулпторска дела се праве од материјала који су стабилни и отпорни на утицај временских услова. Најчешће су таква дела направљена од *ћераковице*, *камена*, *дрвеша*, *бронзе* и *метал*. а могу се радити и од различите *ћласћике*, *харћије сћиройора*, па и од различитог *оћћадноћ маћеријала*.

Жарко Вашевски: **Споменик Александра Македонског**, бронза

Петре Николовски: **Објект XXXIII 92**, инсталација

Стефан Маневски: **Миг времена**, метал

Тутанкамон, Египет, обојена скулптура

М. Аристид: **Спутана акција**, бронза

ЛИКОВНО ПОДРУЧЈЕ

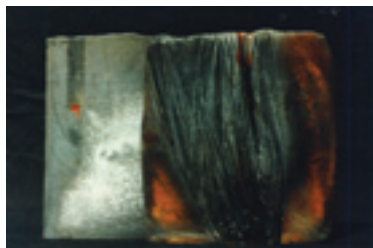
Маријета Сидовска: **I'am looking for a men in a mirror**, ком.тех.

Дечји рад са хартијом

Интервенција у простору

Владимир Аврамчев: **Предео VIII**, керамика

Начин грађења скулптуре је различит у зависности од жеље аутора и његовог избора материјала. Глином се моделује додавањем и одузимањем, дрветом и каменом се ради дубљењем и одузимањем, металом и бронзом техником ливења, или грађењем путем комбиновања и додавања различитих облика који се међусобно састављају и варе. Пластиком, хартијом и стиропором *скулптура* се гради путем *састављања, савијања, сечења, њерфорирања и лејљења*.

Отпадним материјалима гради се асамблаж, односно групна скулптура у којој се, према идеји аутора, комбинују различити материјали у једну целину.

При изради скулптуре нема ограничења употребног материјала. Неки се аутори изражавају комбинујући разне *џлодове, ѓране, камење, корење* и другог материјала по свом избору.

Роберт Смитсон: **Затварање улице**, комбинована техника

ДА УПАМТИМО:

Споменик је скулптура којом се обележавају значајне личности из разних области деловања или историјских збивања. Скулптуре се праве од: теракоте, камена, дрвета, бронзе, метала, а може и од пластике, хартије, стиропора и неког другог материјала.

ЛИКОВНО ПОДРУЧЈЕ

76

ОБЛИК

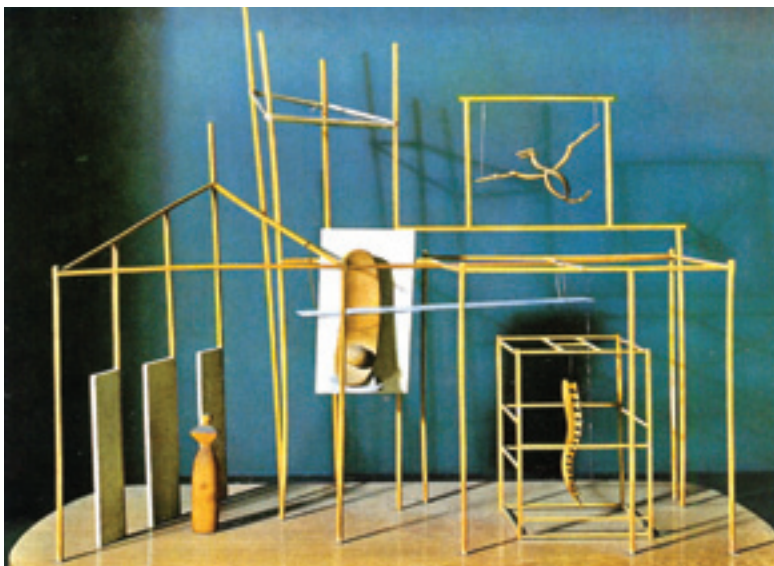
Облик је главни израз у скулптури јер потенцира тродимензионални облик дела.

Већ знамо да скулптура захвата део простора и да тај простор називамо *запремина*.

Запремина, по свом изгледу, може бити *угаона*, *ваљкаста* или *округла*, *истакнута* или *удубљена*.

У односу према простору облик може бити *затворен*, *отворен* или *перфориран*.

Затворени облик је онај који је пун и простор не улази у њега. На пример: лопта, јабука, камен, коцка итд. Отворени облик је онај у којем простор делимично улази у запремину, на пример: чаша, ваза, грне, капа, шерпа и сл. Перфорирани облик је онај облик или запремина у којој постоје мањи или већи отвори, на пример: решето, прстен, ланац, наруквица и сл.

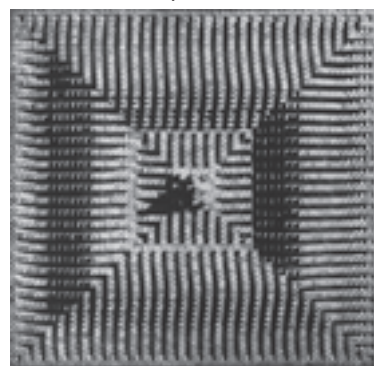
Алберто Џакомети: **Палета од жице**, жица

Станко Павлевски: **Скулптура**, метал

Вранко Величковски: **Торзо**, теракота

Венцислав Рихтер: **Централна облик**, метал

ДА УПАМТИМО:

Облик може бити отворен, затворен и перфориран. Запремина је простор који захвата одређена скулптура. Разликујемо ваљкасти, угаони, округли, истакнути и удубљени рељеф.

КОНТРАСТ

Контраст као принцип, у ликовном јазику, примењује се често да би улепшао дело уметника. Контраст се употребљава у цртежу, слици, графичи и у скулптури.

У скулптури, при моделовању и компоновању више делова у једну целину, намерно се употребљавају велики и мали, ваљкасти и угаони облици, глатке и хрпаве текстуре. Контрастом уметник обогаћује ликовну вредност дела и доживљавања гледалаца.

Душан Џамоња: **Скулптура 45**,

Ханс Арп: **Глава**, бели мермер

Хаин Стенбак: **Без наслова**,
комбинована техника

Хенри Мур: **Породица**, бронза

ДА УПАМТИМО:

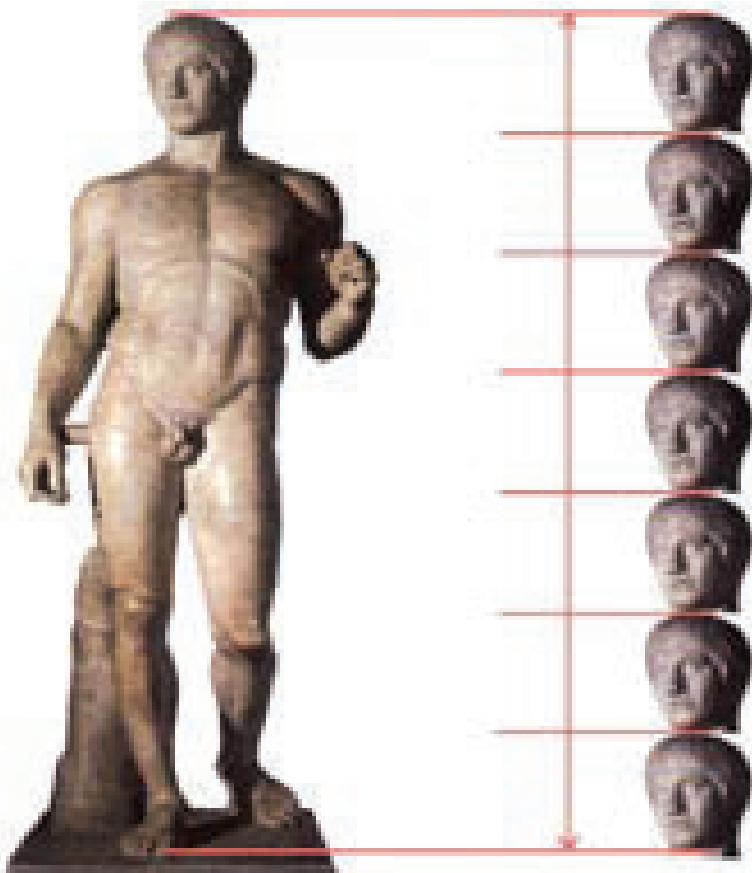
Ликовни принцип контраст примењује се у скулптури употребом удубљених и испупчених, великих и малих, ваљкастих и угаоних облика, као и глатком и неравном текстуром.

ЛИКОВНО ПОДРУЧЈЕ

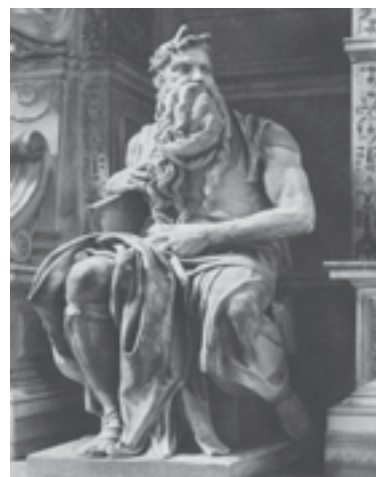
78

ПРОПОРЦИЈА

Већ смо се, у ликовном језику, упознали са пропорцијом. У скулптури је, најчешће, изражена жеља да се пронађе идеална лепота онога што се приказује, а она се претежно односи на људски лик и тело човека. Лепота представља међусобне идеалне пропорције свих делова човека. Сваки уметник који тежи лепоти, примењује овај принцип, а већ знамо да су овај проблем решавали и скулптори у старој Грчкој, а у новије време и Леонардо да Винчи.

Канон за пропорцију човека, Грчка

Микеланђело: **Мојсје**, мермерМикеланђело: **Давид**, мермер**ДА УПАМТИМО:**

У скулптури се постиже идеална пропорција делова у једну целину. Примери су грчке скулптуре.

Алат за моделирање глином

Рад са глином

Глинарски предмети

Анета Светиева: Купачица, теракота

ГЛИНА

Глина је материјал којим сваки скулптор почиње свој рад. Глином се може обликовати различита форма и идеја уметника. Моделира се лаким *догавањем*, *вађењем*, *одузимањем* и *лепљењем* материјала. Ради се рукама или употребом разног алата званог шпактле.

Скулптура израђена у глини не може да остане у овом материјалу заувек јер ће почети да се распада под утицајем влаге у ваздуху.

Али, ако хоћемо да сачувамо дело у глини, онда треба глина да се пече на високој температури чиме се претвара у *џеракоџу*, печена глина. Теракота је слична грнчарским производима.

У пракси, уметници, најчешће, од дела у глини праве калуп од којег се лију једна или више идентичних скулптура у бронзи, или у другом металу.

Портрет у глини

Саркофаг из Церветерија, обојена теракота

Теракота

ДА УПАМТИМО:

Глина је скулпторски материјал којим се моделују ликовна дела. Ради се прстима и шпактлама. Печена глина се назива теракота.

ЛИКОВНО ПОДРУЧЈЕ

80

Већ смо се упознали са дизајном као ликовним подручјем којим ликовни уметници раде изглед предмета за свакодневну употребу. Изглед предмета за свакодневну употребу раде уметници - *дизајнери*. У томе, поред свега другог, спада и на-кит као и различити украсни предмети.

Данас се око нас дешавају многе ствари о којима желимо да сазнамо када се и где дешавају, да будемо информисани да бисмо одабрали оно што нас интересује. То постижемо средствима за *визуелну комуникацију*. Све што нас информише бојом или обликом је визуелна комуникација, на пример: *саобраћајни знаци, њлакаџи, њосџери, флајери, билборди, часоџиси, новине, зашџиџни знакови* и сл.

Дизајн дечје играчке

Машина за куцање

Дизајн лампе на струју

Телевизор

Фотеља

ЛИКОВНО ПОДРУЧЈЕ

Накит

Аутомобил

Накит

Гитара

Корица часописа за децу

ЛИКОВНО ПОДРУЧЈЕ

82

Преко корица књига препознајемо и бирамо садржај који желимо да читамо. Честиткама комуницирамо и честитамо разне празнике и лепа дешавања у нашем животу.

Као и у сваком ликовном подручју, ликовни уметници који дизајнирају визуелне комуникације добро познају ликовни језик и примењују га у свом уметничком раду. Употребљавају се облик, линија, тон и боја као елементи привлачења човека.

Хармонија, контраст, пропорција и композиција су присутни у сваком дизајну.

Дизајн ЦД-а

Плакат

Илустрација

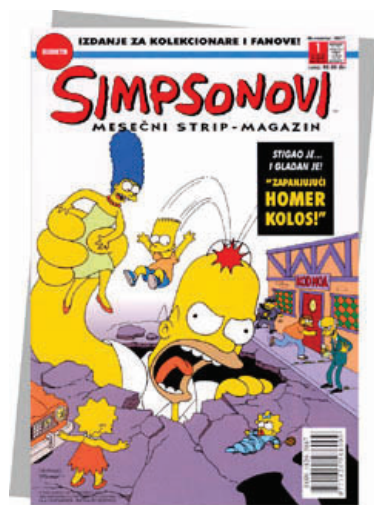

Илустрација

Илустрација, Црвенкапа

ЛИКОВНО ПОДРУЧЈЕ

Корица за часопис за деца

Застава Републике Македоније

Плакат поводом 100 године македонске независности

Корица за кнугу

Иницијали за слово О

Билборд

ДА УПАМТИМО:

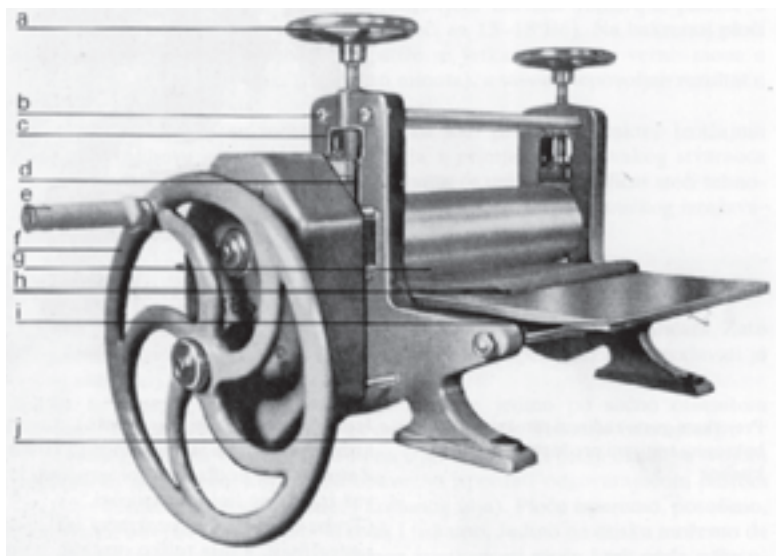
Изглед предмета за употребу раде уметници названи дизајнери. Сва средства којима се информисемо о ономе што се дешава око нас, назива се визуелна комуникација.

Већ знамо да се графика добија путем штампања. У цртању, сликању и скулптури директном израдом добијамо само једно дело, У овом подручју, посебним процесом рада, можемо да одштампамо исте графике у више *јимерака*.

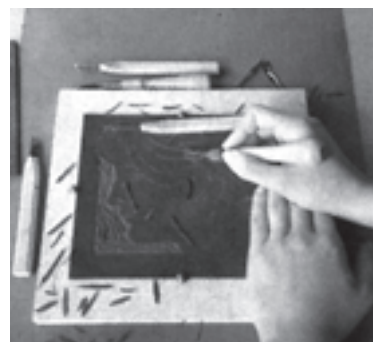
Да бисмо направили графику, морамо одабрати подлогу коју ћемо припремити за штампање. Подлогу коју обрађујемо представља матрицу или клише којом се штампа графика.

За матрицу можемо употребити *карџон*, плочу од *линолеума*, *џијс*, *дрво*, *камен* или *метал*, у зависности од тога којом техником желимо да радимо. На матрици за штампање исцртавамо нашу идеју за графику. Ако за подлогу имамо линолеум, гипс или дрво, прво, црном бојом цртамо цртеж.

Када цртеж буде готов, специјалним алатом за дубљење (*глејџо*) вадино беле површине цртежа, а црне остају истакнуте на површини. Тиме је матрица спремна за штампање.

Графичка машина штампање

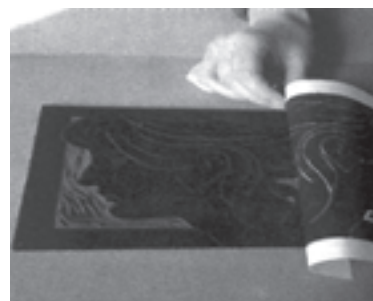
Дубљење матрице линолеумом

Наношење боје на матрицу

Штампање графике

Вађење графике

М. Аристид: **Овчарчеић Коридон**, дрворез

Албрехт Дирер: **Св. Тома**, гравура

Рембрант: **Портрет Јана Лутие Старијег**, бакропис

Друга етапа је процес штампања графичког листа. На једној пластичној, стакленој или металној површини стављамо штампарску боју, а може и темпера, и ваљком је наносимо на матрицу. Када нанесемо боју на клише, пажљиво стављамо хартију коју одозго нежно притискамо дланом, или неким ваљкастим предметом (кашика или ваљак).

Када закључимо да је хартија добро налегла на површину и упила боју матрице, полако је одлепљујемо од ње. Овим поступком графика је одштампана.

Оваквим начином можемо да одштампамо графичке листове онолико колико желимо.

Матрица и отисак линореза

ДА УПАМТИМО:

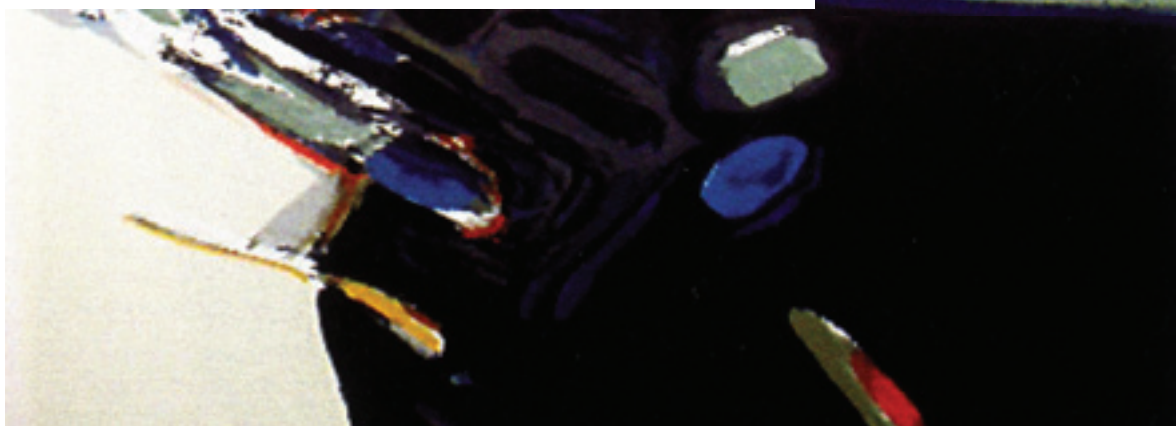
Графика је ликовно подручје. Ликовна дела у графици добијају се штампањем више истих графика. Матрица или клише је подлога којом се штампа. Длета или удубљивачи су алат за обраду матрице.

ПОТПИС НА ГРАФИЦИ

Графика као ликовно дело има вредност само ако је потписана од стране аутора. Лист се потписује на доњој хоризонталној страни отиска, слева на десно. Прво се ставља *редни број* одштампане графике и *укупни број* одштампаних примерака. На пример: ако је графика коју смо штампали трећа по реду, а укупно има девет истих графика број ће бити 3/9. Одмах после броја наводи се техника у којој је одштампано дело, на пример: картон-штампа, гипсорез, линорез и сл. Одмах после *технике* наводи се година када је одштампана графика, на пример: 2011.

У средини доње ивице пише се *наслов графике*, на пример: дрво; пејзаж; портрет и сл., а у десном углу се ставља *име* аутора који је креирао графику.

Потписивањем, графика постаје дело аутора и добија уметничку вредност. Аутор треба увек да потписује графике на овај начин.

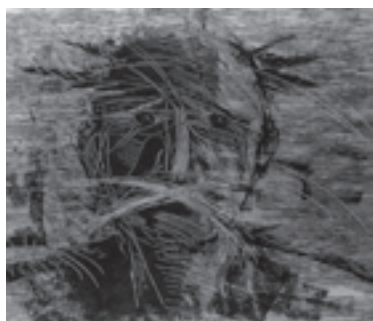
3/9, сито-штампа, 1990

Алфа II

Данчо Ордев

ДА УПАМТИМО:

Свака графика се обележава од стране аутора. Потписивањем графика постаје оригинално ликовно дело.

Милан Сокол: **Глава I**, линорез

Кружни пут, дрворез, непознати аутор

Димче Николов: **Предео XXI**, бакропис

Илија Кочовски: **Записи**, дрворез

ЛИНИЈА

Линија је, посебно у графици, као и у цртежу, основни елемент изражавања. Богатство графике добија се употребом различитих линија - *дебелих, танких, дуљих, краћких, њравих и кривих* линија.

Линијом изражавамо оно што желимо да прикажемо заједно са облицима преко којих препознајемо приказане ствари.

Линија у графици

Пабло Пикасо: **Сликар са моделом који плете**, бакрорез

ДА УПАМТИМО:

Графика се, најчешће, изражава богатством и различитошћу линија.

ТЕКСТУРА

Други ликовни елемент који је, такође, важан као и линија је текстура. Текстуром одређујемо карактеристике различитих облика и површина у међусобним препознавањима.

Текстуру добијамо дубљењем и резањем матрице различитим врстама текстуре коју добијамо уз помоћ различитих врста *линија* и *шачака*, њиховом *густин*ом и различитим *правацима* наношења.

Ако анализирамо неку од приказаних графика и текстура у уџбенику, видеће се, на први поглед, разлике између облика помоћу њихових текстура.

Питер Вројгел: **У лов**, бакропис

ДА УПАМТИМО:

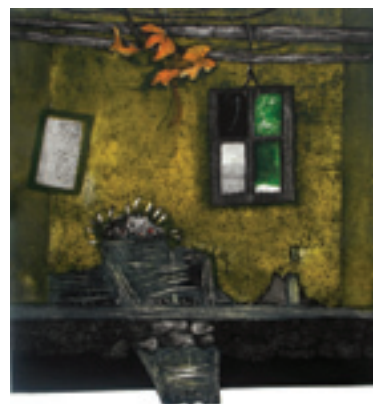
Текстура је основно изражајно средство у свакој графици.

Ордан Петлевски: **Мементо**, дрворез

Драган Виков: **Језгро**, комбинована техника

Бурхан Ахмети: **Јесенски фрагмент**, акватинта

ОБЛИК

Басра Меколи: **Креирање живота**, дигитална графика

Сито штампа

Сито штампа

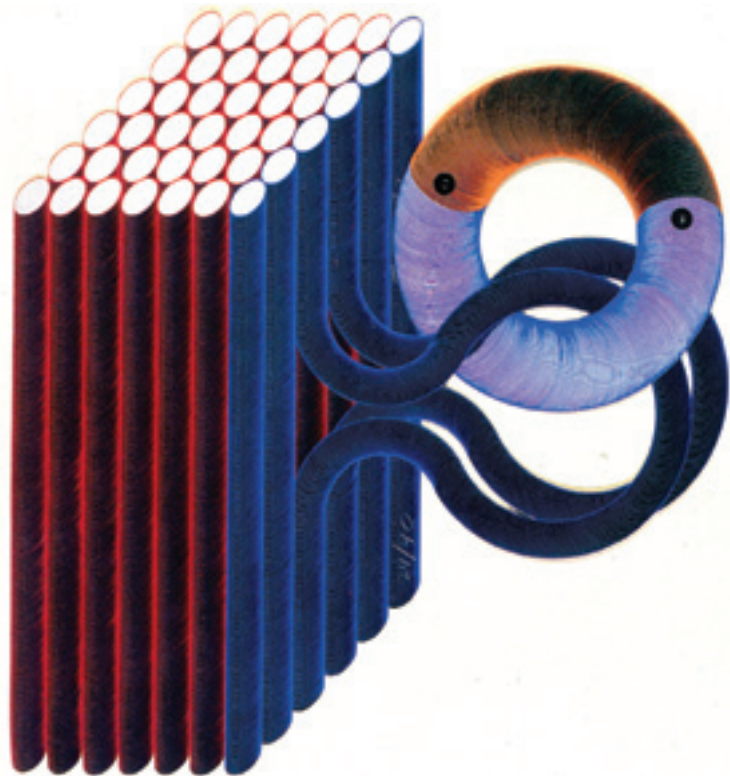

Т. Каузарић: **Квадрат Д**, сито-штампа

Све оно што се приказује једним графичким делом може се препознати преко његовог облика.

Облик приказујемо уз помоћ линије, текстуре, а понекад и бојом.

У графици, као и у другим ликовним подручјима, лепотом облика, изражавамо нашу идеју и жељу да изразимо оно што желимо.

Сито штампа

ДА УПАМТИМО:

У графици се облик дефинише линијом, бојом и разноврсном текстуром.

ЕСТЕТСКО ПРОЦЕЊИВАЊЕ

ЛИКОВНА УМЕТНОСТ

90

На часовима ликовног, део по део, савлађујемо ликовни језик са његовим карактеристичним ликовним елементима и принципима. У практичном раду трудимо се да ликовни језик применимо у нашим радовима, а да истовремено, исти препознамо у делима светских и македонских ликовних уметника.

Ликовно се изражавајући и гледајући позната и вредна ликовна дела, оспособили смо се да процењујемо шта је добро, а шта није .

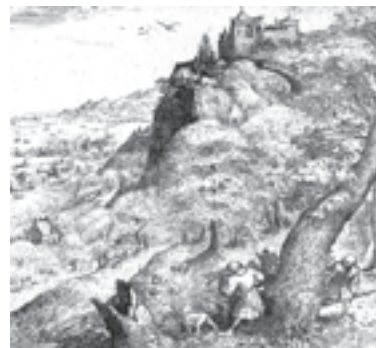
Естетика је наука о лепом.

Питањем лепог бавили су се многи филозофи, уметници и естетичари да би дошли до суштине вредности у уметничком делу из свих врста уметности.

Уз помоћ вашег наставника ликовног, преко разговора о вашим радовима и ликовним делима, ви истовремено стичете способност да процените шта је вредно, а шта није у једном ликовном уметничком делу.

Естетско процењивање можете да урадите на сваком раду, из сваког ликовног подручја, на цртежу, слици, скулптури, графици или дизајну.

Посматрајући једно ликовно дело, свако од нас види ликовну вредност која у нама увек буди одређена позитивна осећања и задовољство, визуелно, мисаоно и емотивно. Поред ликовне вредности и техничког извођења, на наша осећања и доживљај утиче и комбинација боја, тон, линија, светло - тамно, облици или садржај, односно мотив. Доживљај може бити индивидуалан, у зависности од личности која гледа уметничко дело.

ПРИМЕР 1

91

Винсент ван Гог: Жута кућа, туш, перо

Посматрајући цртеж Ван Гога, можемо приметити следеће квалитете цртежа:

- На цртежу примећујемо употребу богатства различитих линија и тачака, у различитим величинама и густинама.

- Облици на цртежу, кућа, пут, небо, дрво - јасно и чисто су одвојени једно од другог тако што је уметник за свако од њих употребио различиту линију, односно различиту карактеристичну текстуру. Још на први поглед сви се облици јасно препознају.

- Технички, цртеж изгледа чисто, јасно, једноставно и прецизно.

- Свако од нас, емотивно, другачије може да доживи атмосферу цртежа. Неко ће је доживети као мирну улицу у предвечерје, само што се нису упалиле светиљке. Неко може да је доживи као рано јутро док људи излазе из својих домова, итд.

Винсент ван Гог: **Жута кућа**, туш, перо

Ордан Петлески: Сагорело подручје, уље на платну

Анализујући слику Ордана Петлеског, можемо приметити следеће:

- Уметник се на својој слици изрзио лепотама сликарске текстуре боја. Разним поступцима добио је разноврсну и богату текстуру. Примећујемо да је употребио сличне боје и контраст светло-тамног на посебним местима, чиме је потенцирао облике.
- Облик је заобљен и комбинован разноврсним величинама.
- Употребио је сличне боје тако да слика изгледа мирно и хармонично.
- Иако на слици нема препознатљивог мотива, можемо да је са задовољством и временски неограничено посматрамо и уживамо у њој.

Ордан Петлески: **Сагорело подручје**, уље на платну.

ПРИМЕР 3

Питер Бројгел: У лову, бакропис, графика

Посматрајући графику Питера Бројгела уочили смо следеће вредности:

- Уметник је употребио богатство комбинација разноврсних линија, тачака и текстура. Графика изгледа чисто, јасно, једноставно и прецизно.
- Представљени облик мотива, куће, дрвеће и људи, визуелно су одвојени једни од других разноврсном тамно – светлом текстуром.
- Мањим и већим облицима дрвећа и кућа и тамнијим и светлијим површинама текстуре осећамо простор, односно, има се илузија даљине и близине.
- Примећујемо да је отисак технички чист и јасан.
- Ако графику пажљиво погледамо, део по део, свако од нас може пронаћи содржаје о којима се може испричати цела прича.

Питер Бројгел: У лову, бакропис, графика

СКУЛПТУРА

ПРИМЕР 4

Микеланђело - Роден: скулптура

Анализирајући скулптуру Умберта Вочонија, можемо да приметимо следеће:

- Уметник је израдио скулптуру облицима сличне запремине, величине и сличних округло-ваљкастим формама..

- Облик скулптуре је модеран, али ипак асоцира на људску фигуру у покрету, иако није реалистично приказана.

- Асоцијација фигуре у покрету постигнута је формама које су динамичне и саме по себи асоцирају на ритам у простору. Гледајући ове облике, они нам, визуелно, сугеришу на покрет целе фигуре унапред.

- Цела скулптура је хармонична и доживљавамо је као јединство запремине.

- Изгледа да је уметник, стварајући дело у бронзи и жутом бојом, хтео да појача осећај ритма и динамичности. Да ли бисмо неком другом бојом добили ово осећање?

Микеланђело - Роден:
скулптура

ПРИМЕР 5

Плакат 100 година македонске независности, дизајн

Овај плакат је Р. Македонија штампала поводом 100 година Илинденског устанка. Плакат би требало да представља борбу за независну Македонију. Плакат би требало да прикаже људима садржај поруке због чега је и направљен. Са овог плаката се може разумети следеће:

- Главни симбол, наша застава, представљена је у углу плаката и може одмах да се схвати да плакат носи поруку о држави.
- Плакат је испуњен симболима.
- Централно је, магловито, представљен споменик Македонијум, место где се родио Илинденски устанак. Замагљеност представља прошлост од 100 година. Иза Македонијума се појављује сунце као симбол светлости и слободе, а из центра целога плаката таласа се македонска застава.
- Цео плакат је обојен националним бојама Македоније.
- Осим поруке која нам је визуелно представљена, ту је и текст који нам текстуално објашњава повод штампања плаката.

Плакат 100 година македонске независности, дизајн.

А

Аматер - љубитељ уметности који има своју другу професију, а ликовним стваралаштвом се бави из љубави, а не професионално.

Анималист - ликовни уметник који се посебно бави приказивањем, односно цртањем или вајањем животиња.

Антика - назив старих култура, посебно римске и грчке.

Апстрактна уметност - правац у модерној уметности који напушта приказивање реалног света и ствара слободним облицима.

Арабеска - орнамент у арапском стилу који се састоји од стилизованих геометријских и биљних елемената.

Атеље - радионица, радна просторија ликовног уметника или лица креативних професија.

Амбалажа - ликовно дизајнирање материјала у коме се пакује и продаје производ.

Б

Барелеф - веома низак, плитак рељеф у скулптури.

Бијенале - изложба која се одржава сваке друге године.

Биста - приказивање главе и горњег дела човековог тела у вајарству.

В

Валер - одговарајућа француска реч за тон.

Вињета - мали цртеж или слика који служе као украс у неком тексту.

Витраж - прозор или стаклена површина, израђени или украшени парчићима разнобојног стакла.

Г

Галерија - простор изграђен са намером да се у њему излажу уметничка дела.

Гваш - техника цртања воденим бојама и белом темпером.

Графички лист - одштампано графичко ликовно дело.

Галеријска скулптура - скулптура која се, због своје величине, може излагати у галерији (реалне и минијатурне величине).

Д

Декорација - украшеност, односно украшавање простора, појединачни облици украшавања.

Дизајн - цртеж намењен обликовању производа индустријске производње.

Дизајнер - уметник, специјалиста за естетско обликовање предмета или површина индустријске производње.

Ж

Жанр - приказивање слика из секодневног живота уз помоћ ликовног дела.

И

Илустрација - слика или цртеж повезани са догађајима из писаног текста.

Историја уметности - наука о појави и развоју уметничких праваца, њихове вредности и историјског значаја.

Илузија - илузија у сликарству је представљање простора, тона, перспективе итд.

Индустријски дизајн - ликовно обликовање предмета за свакодневну употребу који се индустријски производе.

К

Каталог - публикација у којој су пописана сва изложена дела у музеју, галерији, на изложби или из стваралаштва уметника.

Кич - уметничко дело без вредности. Настаје због јефтине жеље за допадањем, значи допадљиво надокнађивање уметности, а јавља се као резултат неразвијене уметничке средине.

Колорит - обојеност, својство, израз, ефекат уметничког дела оствареног бојом.

Кроки - брз и лак цртеж једноставних линија и са веома мало детаља.

Л

Лазурна боја - провидно наносење боје кроз коју се може видети подлога.

Ликовна уметност - заеднич-

ки именоване за архитектуру, сликарство, вајарство и графику, дела која човек креативно ствара.

Линеарно - карактеристика сликарског, скулпторског или графичког дела коме је главно изражајно средство линија.

М

Марина - уметничко приказивање морског пејзажа.

Минијатура - слика или скулптура изразито малог формата.

Мозаик - уметничко дело које се израђује састављањем разнобојних коцкица стакла, камена и сл.

Монографија - књига у којој је исцрпно приказани живот и стваралаштво неког уметника.

Монохромнија - сликарско дело израђено само једном бојом.

Н

Натурализам - тежња у уметности да се појаве и предмети прикажу истинитије и реалније.

О

Орнамент - геометријски, биљни или зооморфно стилизовани облици којима је украшена нека површина и који могу да се понављају или варирају.

Омотач - ликовно облико-

вање, дизајнирање корице за књигу или неки други релакламни материјал.

П

Палета - површина на којој сликар меша боје пре него што их нанесе на дело.

Панорама - приказивање природе са широким и далеким видицима.

Пејзаж - слика на којој је приказан предео у природи.

Примењена уметност - назив уметничко-обликованих предмета за употребну примену.

Профил - изглед лика или предмета гледан са стране.

Р

Равна штампа - графичка техника без резбања подлоге (сито-штампа, монотипија, литографија).

Репродуктивна графика - копија, односно дела која нису ручно штампана, већ су штампана офсет-индустријском штампом.

С

Сигнатура - својеручни потпис уметника на слици, графици или скулптури коју је израдио.

Скица - провизорна, набациана и недотерана слика, скулптура или грађевина.

Стилизација - упрошћавање, свођење облика из природе на једноставније, основне облике.

Т

Таписерија - општи назив за уметничко дело израђено од текстила.

Теракота - општи назив за производе од глине учвршћене печењем.

Триптих - ликовно дело састављено из три дела.

Ф

Фактура - површина сликарског уметничког дела на којој се истичу посебности те површине.

Фигуративност - карактеристика ликовног дела на коме се може препознати конкретни лик, садржај или мотив.

Ц

Цртеж - ликовно дело по површини, остварено линијом као главним изражајним средством.

Ш

Штафелај - сликарски стак - носач, ногаре на којима уметник поставља слику при раду

Драги учениче,

Када будеш дошао до ових тестова, већ си се упознао са већим делом садржине овог уџбеника. До данас си сигурно научио доста непознатих ствари, а неке су ти већ познате.

Ови тестови су само провера твог знања. Неки делови теста су са одговорима на постављена питања, а неки се решавају цртањем. Надам се да тестови нису тешки и да ћеш их решити без већег напора.

Тестове ћеш попуњавати у време када о томе одлучи наставник ликовног, први - крајем првог, а други - крајем другог полугођа. Одговор на свако питање ће се оцењивати бодовима које ће одредити наставник ликовног образовања. Желим ти успешно решавање тестова, добре оцене и задовољство при раду.

ИМЕ И ПРЕЗИМЕ _____

РАЗРЕД _____

ШКОЛА _____

ДАТУМ _____

1. Наброј ликовне елементе:

- _____
- _____
- _____
- _____
- _____
- _____
- _____
- _____
- _____

2. Наброј ликовне принципе:

- _____
- _____
- _____
- _____
- _____
- _____
- _____
- _____
- _____

3. Наброј ликовна подручја:

- _____
- _____
- _____
- _____
- _____

4. Нацртај текстуру.

са линијама

са тачкама

5. Нацртај следеће врсте облика:

затворени

отворени

Перфорирани

ТЕСТ 1

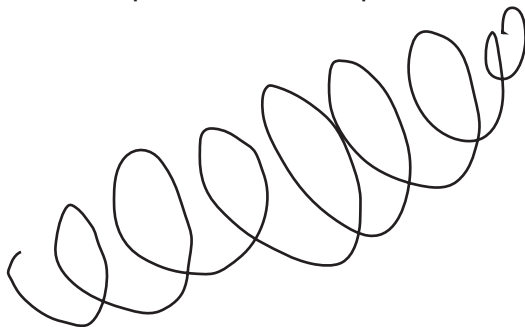
100

6. Обоји предмете локалном бојом..

банана	лубеница	лимун	наранџа

7. Одреди којем смеру припада следећи цртеж:

коса хоризонтална вертикална

8. Нацртај облике без смера

9. Нацртај статичне облике.

10. Нацртај илузију простора преклапањем.

ИМЕ И ПРЕЗИМЕ _____

РАЗРЕД _____

ШКОЛА _____

ДАТУМ _____

1. Које ти се од ових дела највише допада?

Данчо Калчев: **Мртва природа**, уље на платну

са мотивом

Ордан Петлевски: **Горење**, уље на платну

апстрактно

2. Нацртај дело са симетријом.

3. Претстави градација облика.

ТЕСТ 2

102

4. Нацртај регуларни ритам.

5. Нацртај алтернативни ритам.

6. Нацртај дело са мотивом по свом избору.

7. Нацртај дело без мотив.

8. Наведи три примера за дизајн.

- _____
- _____
- _____

9. Наведи три примера визуелне комуникаје.

- _____
- _____
- _____

